

चांदोबा

जुलै १९७१

90 P

अमरवाणी

वरं तुंगाच्छृंगाद्गुरु शिखरिण: क्वापि विषमे
पतित्वायं काय: कठिन दृषदंते विदलित:
वरं न्यस्तो हस्त: फणिपतिमुखे तीक्ष्णदशने,
वरं वह्नौ पात:, तदपि न कृत: शीलविलय: ॥ १ ॥

[शील सोडणे किंवा घालवून बसणे यापेक्षा डोंगराच्या उंच कड्यावरून खडकाळ दरीत आपटून देहाचा नाश झाला तर तो श्रेष्ठ आहे; तीक्ष्ण दांत असलेल्या सांपाच्या तोंडात हात घालणे बरे आणि अग्नीत उडी टाकणे उत्तम होय.]

ऐश्वर्यस्य विभूषणं सुजनता, शौर्यस्य वाक्संयम:
ज्ञानस्योपशम:, श्रुतस्य विनयो, वित्तस्य पात्रे व्यय:,
अक्रोध स्तपस: क्षमा प्रभवितुर्धर्मस्य निर्व्याजता,
सर्वेषामपि सर्वं कारणमिदं शीलं परं भूषणं । ॥ २ ॥

[ऐश्वर्यवान असेल त्याच्यात सौजन्य, वीराचे कमी बोलणे, ज्ञानी माणसात सहनशीलपणा, धनी माणसात दान करण्याची वृत्ति, तपस्वी माणसात क्रोधाचा अभाव, ज्ञानी माणसात नम्रता, धर्मात्मा सत्पुरुषात दुर्गुण शोधण्याच्या प्रयत्नाचा अभाव, या सर्वात शील हेच सर्व गुणांचे मूळ कारण असे भूषण होय !]

शील

उपकार हाच अपराध

एका देशाचा राजा एकदा शिकारीसाठी जंगलात गेला असता त्याचे शिपाई मागे राहले व तो एकटाच वाट चुकून दाट रानात पोचला. तेव्हां त्याला एक मनुष्य स्वत:चा जीव वांचविण्यासाठी वाघाशी लढत असलेला दिसला. राजाने एक बाण मारून वाघाला तात्काळ ठार केले आणि वाघाशी लढणाऱ्या माणसाला विचारले– "कोण रे बाबा तू?"

"मी आपली ओळख देतो. पण त्या पूर्वी तू आपले हात पुढे कर!" तो मनुष्य म्हणाला. राजाने चकित होऊन हात पुढे केले. त्या माणसाने राजाचे दोन्ही हात घट्ट बांधून अंगावरची सर्व आभूषणे काढून घेतली आणि म्हणाला–"मी चोर आहे!"

चोराची ती विचित्र वागणूक पाहून राजाने विचारले–"मी वाघाला ठार केले नसते तर वाघाने तुला ठार केले असते!"

"मला वांचवायला मी तुला सांगितले होते का? मी आपला धंदा चालू ठेवणे माझे कर्तव्य आहे." असे उत्तर देऊन चोर निघून गेला.

थोड्या वेळाने राजाचे शिपाई त्याला शोधत तेथे आले व त्यांनी राजाला सोडविले.

राजाने आपल्या गांवी पोचतांच एक दवंडी पिटविली–"आजपासून या राज्यात कोणावर उपकार करणे हा एक अपराध मानला जाईल व उपकारकर्त्याला कडक शिक्षा केली जाईल."

ती दवंडी ऐकून प्रजा चकित झाली. राजाचे शिपाई व दरबारीपण चकित झाले.

राजाने परोपकार करणाऱ्याला हुडकून काढण्यासाठी हेर नेमले. हेर कित्येक परोपकारी लोकांना धरून आणीत. राजाने चौकशी करून त्यांना तुरुंगात टाकले.

श्री कृ. स. चव्हाण

राजाचा हा विक्षिप्तपणा त्याच्या मंत्र्याला आवडला नाही. त्याने चौकशी करून राजाच्या या विक्षिप्तपणाच्या मुळाशी यात्रेकरूनां लुटणारा एक चोर आहे ही माहिती काढून घेतली.

मंत्री थोडेसे धन घेऊन व वेष पालटून रानात गेला. त्याच्या कल्पनेप्रमाणे चोराने मंत्र्याला अडविले आणि त्याच्या जवळचे सर्व धन लुटले.

"अरे! मी या देशाच्या राजाच्या विक्षिप्तपणाचा कंटाळा आल्यामुळे हे राज्य सोडून निघालो होतो आणि तू कोठून आलास बाबा, मध्येच विघ्न घालायला?" मंत्र्याने चोराला विचारले.

"तू राजाच्या दरबारी नोकरी करीत होतास वाटते?" चोराने विचारले.

"अरे सामान्य नोकरी नव्हे, मी त्याचा मंत्री होतो. राजाचा खजिना कोठे आहे, हे मला माहीत आहे." मंत्री म्हणाला.

"तू मदत केलीस तर अर्धा वांटा तुझा!" चोर म्हणाला.

[illegible] खुशीने मदत करीन." मंत्री म्हणाला.

मंत्री, रात्री चोराला घेऊन खजिन्या-जवळ पोंचला आणि चोराला पळायला कोठे वाट नाही अशा जागी पोंचल्यावर जोर-जोराने ओरडला–"चोर...चोर...! पकडा!" पाहरेकऱ्यांनी येऊन चोराला धरले.

दुसऱ्या दिवशी चोराला दरबारात हजर केल्यावर राजाने चोराचा शिरच्छेद करण्याची आज्ञा केली.

ते ऐकून मंत्री एकाएकी रडू लागला.

राजाने चकित होऊन मंत्र्याला रडण्याचे कारण विचारले तेव्हां मंत्री म्हणाला– "महाराज! मी रडू नाही तर काय हंसू? अहो, आपण जो कायदा केला आहे तो आठवा! आपण या चोराचा शिरच्छेद केलात तर प्रजेवर उपकार होतील, नाहीं का?"

तेव्हां कोठे राजाचे डोळे उघडले व त्याने तो कायदा रद्द करून सर्व परोपकारी लोकांना सुटका दिली आणि चोराला फाशीची शिक्षा केली.

मेलेल्या बाईची मुले

एका खेडेगावातल्या माणसाने आपल्या निवडीने एका तरुण सुंदर स्त्रीशी लग्न केले. एका वर्षाने त्यांना एक सुंदर मुलगा झाला. मुलगा लहान असतानाच त्याची आई एकाएकी आजारी पडून मेली. तिला शवपेटीत ठेवून त्या देशाच्या पद्धतीप्रमाणे पुरण्यात आले. त्या बाईच्या आई वडिलांनी नातवाला घेऊन जाऊन आजोळीच त्याला ठेवून घेण्याची गोष्ट सुचविली. परंतु मुलाच्या बापाने त्याला आपल्याच घरी ठेवून घेण्याचा हट्ट धरला. त्याने आपल्या मुलाला पाहण्यासाठी एक म्हातारी दाई नेमली. त्या घरात फक्त तीन माणसे होती. रात्रभर म्हातारी पाळण्या शेजारी पडून राही आणि मुलगा उठला की त्याला काय हवं नको ते पाहून निजवी.

असेच दोन महिने गेले. मुलाला चांगले बाळसे आले. बापाने मुलाला उचलून घेतले आणि म्हणाला–"माझं बाळ! किती गोड व छान आहे. बापाचं नांव काढील, होय ना आजी?" तो म्हातारीला म्हणाला.

"इकडे घरात काही गोष्टी होत आहेत, ते मालकांना माहीत आहे का? मी दर रोज पाहाते, रात्री या मुलाची आई येऊन कपाटात ठेवलेले पदार्थ उचलून खाते. मुलाला पाळण्यातून उचलून घेऊन दूध पाजते. त्याचे सर्व अंग स्वच्छ पुसून त्याला चांगले कपडे घालते आणि त्याला पुन्हां पाळण्यात निजवून निघून जाते. मी हे रोज पाहाते, पण तिच्याशी बोलायची हिंमत होत नाही मला." म्हातारी दाई म्हणाली.

"मला हे माहीत असते तर मी नसते तिला जाऊ दिले. तिला अडवून ठेवण्याचा नक्कीच प्रयत्न केला असता." मुलाचा बाप म्हणाला.

"त्यात काय बिघडले? आज सुद्धां ती रात्री येईल, पहा!" म्हातारी म्हणाली.

त्या दिवशी रात्री घरमालक रात्रभर जागा होता. मध्यरात्रीच्या सुमारास दार उघडण्याचा आवाज झाला. ती मेलेली बाई घरात आली. पाळण्यात झोपलेल्या मुलाचा तिने मुका घेतला. कपाटातले उकडलेले बटाटे व दूध वगैरे खाऊन पिऊन घेतले आणि काही वेळ शेकोटीशी शेकत बसली. नंतर पाळण्यातून मुलाला काढून घेतले. त्याला दूध पाजले. त्याचे सर्व अंग स्वच्छ पुसून त्याला स्वच्छ कपडे घातले आणि त्याला पाळण्यात निजवून तिने एकदां नवऱ्यांच्या झोपायच्या खोलीकडे पाहून एक दीर्घ श्वास सोडला. त्याच वेळी म्हातारीने खोकून सुचविले. पण ती बाई घराबाहेर निघून गेली.

"अहो, तुम्ही जागे आहां की झोपलां आहां?" म्हातारीने मालकाला हाक मारून विचारले.

"कां मी जागा आहे!" असे म्हणत मालक आपल्या खोलीतून बाहेर आला.

"तुम्ही पाहिलेत का आपल्या बायकोला?" तिने मालकाला विचारले.

"पाहिले, पण जवळ जायला धीर होईना." मालक म्हणाला.

उजाडेपर्यंत त्याला झोप आली नाही. उजाडल्यावर तो आपल्या सासुरवाडी गेला. त्याच्या सासूसासऱ्याने व मेहुण्यांनी मुलाच्या तब्येतीविषयी चौकशी केली. त्याने आपल्या घरात घडलेली गोष्ट त्यांना सांगितली. म्हणाला–"काल रात्री मी स्वतःच्या डोळयांनी तिला हे सर्व करतांना पाहिले, पण उठून तिच्याशी बोलण्याची किंवा तिचा हात धरण्याची हिंमत मला झाली नाही.

"अहो, मी असतो तर लगेच तिचा हात धरून तिला विचारले असते, अशी गुपचुप येऊन निघून कां जातेस?" मोठा मेहुणा म्हणाला.

"तर मग तू आज आमच्या घरी येऊन झोप. ती आली म्हणजे तिचा हात धरून विचार काय ते!" मुलाचा बाप म्हणाला. त्या दिवशी मुलाचा मामा आला आणि दोघे रात्रभर जागत राहिले.

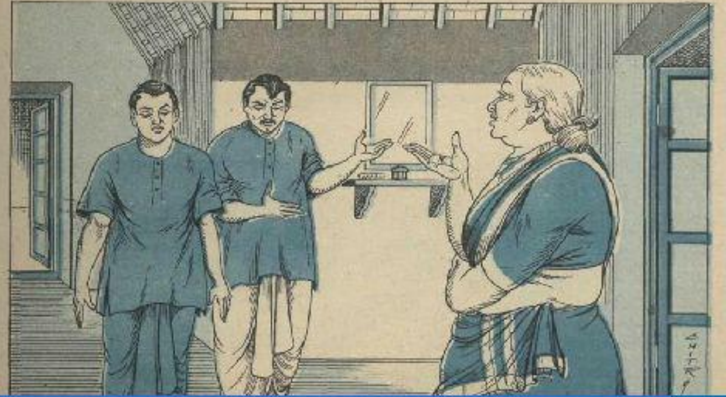
रात्री ठरल्या वेळी ती बाई दार उघडून घरात आली. शेकोटीजवळ उभी राहून तिने हात शेकून घेतले आणि कपाटात जे काही खाण्यालायक पदार्थ दिसले ते खाऊन मुलाला पाळण्यातून उचलून घेतले. त्याचे मुके घेऊन तिने त्याला दूध पाजले आणि अंग स्वच्छ पुसून त्याला धुतलेले कपडे घातले. नंतर मुलाला पाळण्यात निजवून निघून गेली.

"तुम्ही दोघे झोपलां आहांत की जागे आहां?" म्हातारीने विचारले.

"चांगले जागे आहों!" असे म्हणत दोघे खोलीतून बाहेर आले.

"तुमच्या सारख्या भित्र्या माणसांना मी कधी पाहिले नाही." म्हातारी म्हणाली.

दुसऱ्या दिवशी दुसरा मेहुणा आला. परंतु आपल्या बहिणीला जाऊन धरण्याची हिंमत त्याला सुद्धा झाली नाही. ते कळल्यावर तिसरा म्हणाला–"मी तुमच्या जागी असतो तर तिला जाऊ दिले नसते."

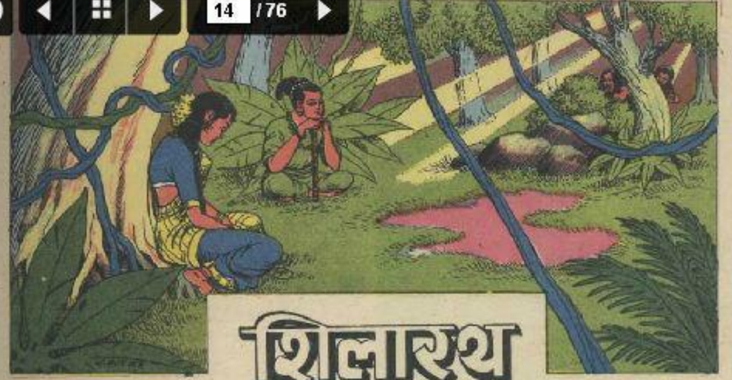
तिसऱ्या दिवशी रात्री मुलाचा बाप आपल्या दोघां मेहुण्यांबरोबर आपल्या झोपायच्या खोलीत मुलाच्या आईची वाट पहात पडून राहला. तिसरा, घराच्या दाराजवळच झोपला. ठीक वेळेवर नित्याप्रमाणे त्या स्त्रीला आत येताना चौघांनी पाहिले. तिने पहिल्याने शेकोटीजवळ जाऊन आपले हात शेकून घेतले. नंतर उकडलेले बटाटे खाऊन दूध पिऊन घेतले. मुलाला दूध पाजून त्याचे सर्व अंग छान पुसले आणि त्याचे कपडे बदलून त्याला पुन्हां पाळण्यात निजविले आणि नवऱ्याच्या खोलीकडे पाहण्यासाठी जरा उभी राहली.

त्याच वेळी तिसऱ्या मेहुण्याने उठून आपल्या बहिणीचा हात धरला. "सोड रे, सोड रे माझा हात!" असे म्हणत ती आपला [illegible] बहिणीला सोडले नाही. तेवढ्यात दोघे भाऊ आणि मुलाचा बापपण मदतीला आले. "मला सोडा, नाहीतर मला मारून टाकतील!" ती म्हणाली आणि बेशुद्ध होऊन खाली पडली.

दुसऱ्या दिवशी ती शुद्धीवर आली तेव्हां तिने आपली करुण कहाणी सांगितली. ती म्हणाली–"मला मरण आलेच नाही. माझे मरण म्हणजे भुतांच्या जगात वावरण्यासारखे होते. मला पुरल्यानंतर मला भुतांनी आपल्या जगात ओढून नेले. ती भुते कबरी जवळच जवळपास राहणारी होती. तोपर्यंत मला येथे येणे शक्य होते. आजच ती भुते दूर कोठेतरी जाणार आहेत. म्हणून मी आपल्या मुलाला अगदी शेवटचे म्हणून पहायला आले होते."

ती भुते तिकडून निघून गेली असावी. ती स्त्री त्यानंतर आपल्या पतीबरोबर पूर्ववत संसार करू लागली. तिला त्यानंतर नऊ मुले झाली. गावकरी त्या मुलांना 'मेलेल्या बाईची मुले' म्हणत असत.

शिलारथ

[८]

[गर्णलिगेश्वराने पाटलाच्या मुलीला वाघाच्या तोंडी दिल्यासारखे सोडून दिले होते. परंतु खड्गवर्मा तिला तिच्या राहुटीतून सोडवून बाहेर घेऊन आला. नंतर तो व जीवदत्त तिला घेऊन भैरवांची नजर चुकवून निघून गेले. गर्णलिगेश्वराने आणखी एका मुलीला धरून आणण्यासाठी पुढल्या प्रवासास निघण्याची तयारी करण्यास सांगितले. पुढे–]

गर्णलिगेश्वराच्या आज्ञेप्रमाणे सर्व भैरव पुढल्या प्रवासासाठी तयार झाले. तो आपल्या शिष्यांसह एका डोंगराकडे निघाला. त्या डोंगराच्या पायथ्याशी एखादे खेडे असावे, अशी त्याची कल्पना होती. सूर्योदयाच्या सुमारास गावातल्या मुली शेतात काम करायला येतील. त्यांच्या पैकी एखादीला संधी पाहून नेता येईल असा त्याचा विचार होता.

भैरवांच्या टोळक्यातले दोघे काही धोका असल्यास आपल्या गुरूला त्याची सूचना देण्यासाठी बरेच पुढे चालत होते. त्या दोघां भैरवांना सूर्योदयाच्या सुमारास एक तरुण पुरुष व एक मुलगी दोघं एका झाडाखाली दिसली. त्या तरुण मनुष्याला त्यांनी पूर्वी कधी पाहिले नव्हते. परंतु पळून गेलेली भैरव कन्या तीच होती. तिला वाघाने खाऊन टाकले असेल, असे त्यांना वाटले होते.

"हा कोणीतरी कामरूपी मनुष्य दिसतो आहे. त्याने रात्री वाघाचे रूप घेऊन तिचे अपहरण केले होते." एक भैरव म्हणाला.

"अरे असल्या कामरूपी मांत्रिकांना महा भैरवभक्त आपले गुरु रुद्राक्ष माळेसारखे बदलून आपल्या गळ्यात घालून हिंडतील. चल, आपण आपल्या गुरुवर्यांना या गोष्टीची सूचना देऊ या." दुसरा म्हणाला.

दोघां भैरवांनी गुरूजवळ जाऊन भैरव कन्येला व तिच्या बरोबरच्या एका तरुणाला पाहिल्याचे सांगितले. गणलिंगेश्वर चकितच झाला. श्वेतभैरवाला पण हे सर्व कसे घडले असावे, कळेना. तो देखील चकित होऊन दोघां भैरवांकडे पहात उभा राहला.

[illegible] जण झाडावर चढून जा. तो कोणी मांत्रिक असेल तर वर उडण्याचा प्रयत्न करील. त्याला मध्येच पकडा." गणलिंगेश्वरने आपल्या शिष्यांस समजावून सांगितले.

सर्व भैरवांनी चारी बाजूंनी दोघांना घेरले. काहीजण झाडावर चढून त्या दोघांच्या वरच्या बाजूला जाऊन पोचले.

रात्रभर पायी चालत राहल्यामुळे पाटलाची मुलगी खूप दमली होती. म्हणून ती झाडाच्या बुंधाला टेकून पेंगत होती. तेथून काही अंतरावर जीवदत्त आपली कुबडी हनुवटीला टेकून, या मुलीला पाटलाकडे सुरक्षितपणे कसे पोचते करावयाचे, हाच विचार करीत होता. त्या वेळी खड्गवर्मा तेथे नव्हता. सूर्योदय होताच एक धनुष्य व काही बाण जवळ असावे म्हणून तो ते तयार करून आणण्यासाठी गेला होता. तो एका ओढ्याच्या काठी धनुष्य बाण तयार करीत बसला होता. तो आपल्या कामात गर्क होऊन गेला होता.

जीवदत्त व पाटलाची मुलगी दोघांना त्यांच्यावर येणाऱ्या संकटाची कल्पनादेखील नव्हती. म्हणून भैरवभक्तांनी त्यांना सहज कैद केले. त्यांनी झाडाच्या आडून एकदम दोघांवर छापा मारला. काही जणांनी झाडा-[illegible] वरूनच ओरडून म्हणाले—"रात्री वाघाचे रूप घेऊन येणाऱ्या लबाड मांत्रिका! खबरदार! पक्ष्यासारखा वर उडून जाण्याचा प्रयत्न करशील तर तुझे हातपाय छाटून टाकू."

जीवदत्त आपली कुबडी सावरून उभा राहू लागला. परंतु चार पांच जणांनी त्याला पाठीमागून पकडले. पाटलाच्या मुलीने पळून जाण्याचा प्रयत्न केला नाही. ती निर्भीकपणे गणलिंगेश्वराकडे डोळे वटारून पहात उभी राहली.

गणलिंगेश्वर एक आरोळी ठोकून तिच्या जवळ जाऊन उभा राहला आणि म्हणाला—"बालभैरवी! रात्री वाघाचे रूप घेऊन हाच तुला घेऊन जायला आला होता का?"

"हे वाघाचे रूप घेऊन आले नव्हते. याच रूपात माझ्या डेऱ्यापर्यंत आले होते. वाघाला ठार करून ह्यांनीच मला वाचविले. मीच यांच्याबरोबर आपल्या गावाला परत जात आहे." पाटलाची मुलगी म्हणाली.

"अग वेडे पोरी! तुझे गाव येथे कोठे जवळपास आहे असे वाटले होय तुला? ते तर नष्ट भ्रष्ट होऊन गेले आहे. दरोडेखोरांनी गावात शिरून गाव लुटले व जाळपोळ करून ते पळून गेले." गणलिंगेश्वर म्हणाला.

"मी भैरवी नाही! माझे नाव भवानी आहे! मला व यांना येथेच सोडून तुम्ही आपल्या वाटेने चालते व्हा." पाटलाची मुलगी रागाच्या आवेशात बोलत होती.

"तुझे नाव भवानी आहे हे कळले म्हणून तर आम्ही तुलाच भैरवीण करण्यासाठी योग्य समजून धरून घेऊन आलो होतो." असे सांगून गणलिंगेश्वर जीवदत्तकडे वळून दातओठ चावीत म्हणाला—"त्या डोंगरावर आम्ही भैरवाचे देऊळ बांधणार आहो. तेथे भैरवी तुला बळी देऊन तुझ्या रक्ताने भूमिपूजन करील. देऊळ बांधून तयार झाले की ही कन्या पुजारीण होईल, समजले?"

भैरवभक्तांचा तो वेष आणि त्यांचे ते बोलणे ऐकून जीवदत्ताला त्यांचा किळस आला. परंतु एकट्याने त्या सर्वांचा समाचार घेणे अशक्य आहे हे तो ओळखीत होता. खड्गवर्माला हे सर्व कळले असणार व तो दुरून आपल्याला वांचविण्याच्या प्रयत्नात असणार, असे त्याला वाटले.

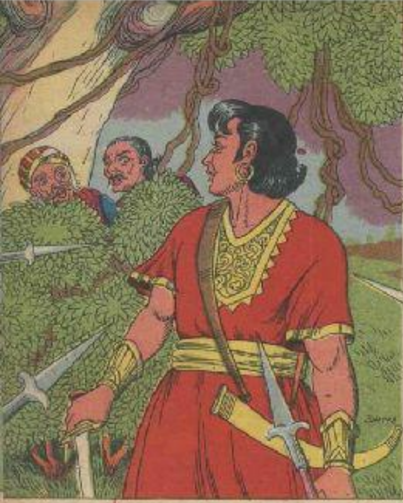
जीवदत्तला वाटले ते खरेच ठरले. खड्गवर्माला त्याचा मित्र व पाटलाची मुलगी ज्या जागी होते तेथे काही तरी गडबड चालू असल्याचा संशय आला. सूर्योदय होऊन बराच वेळ झाला होता म्हणून सर्व स्पष्ट दिसत होते. खड्गवर्मा एक धनुष्य व काही बाण तयार करून त्या दिशेला निघाला. [illegible] आवाज ऐकू आला. तो एका झाडावर चढून कोठून आवाज येतो आहे हे पाहू लागला. जीवदत्तला धरून भैरव व पाटलाच्या मुलीबरोबर बोलणारा गणलिंगेश्वर सर्व त्याला दिसत होते.

त्या लोकांसमोर जाऊन उभे राहणे व त्यांच्याशी दोन हात करणे अशक्य आहे, असे त्याला वाटले. भैरवभक्त, त्याच्या मित्राला आणि पाटलाच्या मुलीला घेऊन ज्या बाजूला जात होते त्या बाजूला त्याच्या पाठीमागून हळूहळू जाणे बरे होईल असा त्याने विचार केला. संधी पाहून दोघांना सोडवितां येईल असे त्याला वाटले.

गणलिंगेश्वर आपल्या शिष्यांबरोबर डोंगर चढू लागलेला खड्गवर्माला दिसला. दोन भैरव हातात त्रिशूल घेऊन पुढे चालत होते. खड्गवर्माने त्यांना पाहिले व त्यांच्या पाठोपाठ निघाला.

खड्गवर्मा झाडावरून सर्व पहात होता, पण भैरवभक्तां मागे जाण्याचे ठरविल्यावर त्यांच्या नजरेआड त्याला चालायचे होते. थोडे अंतर चालून आल्यावर तो डोंगरावर पायथ्याजवळ आला. दोघे भैरव डोंगर चढू लागलेले पाहून तोदेखील डोंगर चढू लागला. परंतु डोंगर उघडा होता. झाडी मुळीच नव्हती. म्हणून त्याला दगडा खडका

आडून चालावे लागले. त्यात पुष्कळ धोका होता. भैरवांना तो सहज दिसला असता.

असाच विचार करीत खड्गवर्मा झाडीतून बाहेर आला. त्याच वेळी झाडीतून दहा-बाराजण झाडीबाहेर आले आणि त्याच्यावर भाले रोखून उभे राहले. ज्या गावाहून तो जीवदत्त बरोबर पळ काढून आला होता त्याच गावचे ते लोक होते. खड्गवर्माने क्षणार्धात त्यांना ओळखले. त्यांच्याबरोबर दोन पाहरेकरीपण होते. एका तरुण माणसाच्या हातात अस्वलाची दोरी होती व ते त्याच्या बरोबर गाईसारखे शांतपणे चालले होते. तो खड्गवर्माजवळ येऊन उभा राहला व म्हणाला–"हे बघ, तू पळून जाण्याचा प्रयत्न करशील तर मी या अस्वलाला तुझ्या अंगावर सोडून याच्या करवी तुझ्या डोक्याचे केस उपटवीन!"

"अरे, असे काही वेडचासारखे करू नकोस. यावेळी तुम्ही व मी आपण सर्वच एका फार मोठ्या संकटात सांपडलो आहो. तुमचे पाटील व कुळकर्णी कोठे आहेत?" खड्गवर्माने धीर करून त्या तरुणमाणसाला विचारले.

अस्वलवाला तरुण मनुष्य काही उत्तर देणार इतक्यात पाटील व कुळकर्णी दोघे बाहेर आले. खड्गवर्माकडे भयभीत नजरेने पहात म्हणाले–"अरे, तुम्ही सर्व पाहतां काय? याच्या हातातून त्याची तलवार आणि धनुष्यबाण हिसकावून घ्या!"

"पाटीलसाहेब! माझ्या हातातून तलवार हिसकावून घेणे तितके सोपे नाही. तुम्ही सर्व ओरडा ओरडा बंद करून मी सांगतो आहे ते ऐकून घ्या! माझ्या मित्राला व पाटलांच्या मुलीला अटक करून भैरवभक्त घेऊन चालले आहेत. ते पहा! तो डोंगर चढून ते जात आहेत. तुम्ही माझे ऐकलेत तर त्याना वांचविणे आपल्याला शक्य होईल!" खड्गवर्मा म्हणाला.

"ओहो! माझी मुलगी भवानी! माझे केवढे नशीब! म्हणजे ती अजून जिवंत आहे तर! आम्ही तिच्या शोधार्थंच निघालो होतो. तू भेटलास खरा, तुझावर आम्ही विश्वास कसा काय करायचा?" पाटलाने विचारले.

आमच्या देशात एक म्हण म्हणून सर्व ओळखतात–'खड्गवर्मावर विश्वास करून कधी कोणाचे नुकसान झाले नाही.' तर ऐका! रात्री त्या भैरवभक्तांच्या गुरूने आपल्या मुलीला वाघाच्या तोंडी देण्याचा घाट घातला होता. तेव्हां मी व माझ्या मित्राने तिला वांचविले व तुमच्या गावी तिला घेऊन जाण्यासाठी आम्ही निघालो होतो. मी दुसरीकडे कामानिमित्त गेलो असतां भैरवभक्तांनी त्यांना पकडले. थोडक्यात मी काय ते सांगितले. त्यांना कसे सोडवायचे हे मला माहीत आहे. तुम्ही सर्व माझ्या बरोबर चला." खड्गवर्मा म्हणाला.

खड्गवर्माच्या बोलण्यावर पाटलाचा विश्वास बसला तो खड्गवर्माजवळ गेला. परंतु कुळकर्णी संशयित नजरेने त्याच्याकडे पहात म्हणाला–"तुझा काय विश्वास? तू व तुझ्या मित्राने त्या दिवशी रात्री आमच्या गावात हत्तीला व वाघाला भडकवून सोडले नव्हते का? तुम्हांला मंत्रतंत्र येतात असे दिसते."

"या फुकट गप्पात वेळ घालविण्यापेक्षा माझे ऐका व माझ्या पाठीमागून चला.

पहा, ते सर्व भैरव डोंगर चढून जात आहेत. माझा मित्र आणि तुमची मुलगी तुम्हांला दिसत आहेत ना?" खड्गवर्माने थोडचाशा रागातच विचारले.

पाटलाने व त्याच्या साथीदारांनी डोंगराकडे पाहले आणि पाटील ओरडला–"त्या दुष्टांना पकडून झाडाला बांधून ठेवूया आणि भाल्याने टोचून टोचून त्यांना ठार करू या." असे म्हणत पाटील पुढे निघाला.

खड्गवर्माने त्याचा हात धरून त्याला अडविले व म्हणाला–"ते लोक नि:शस्त्र नाहीत. त्यांच्या हातात त्रिशूल आहेत. माझ्या पाठीमागून या. खडकाआडून चला

आणि संधी पाहून त्यांच्यावर हल्ला करा." खड्गवर्माने सल्ला दिला.

खड्गवर्माने सांगितल्याप्रमाणे पाटील व त्याचे अनुयायी दुसऱ्या वाटेने डोंगर चढू लागले. थोड्या वेळाने भैरवांची टोळी एका समतल प्रदेशात येऊन पोचली. त्यांच्या गुरूने सर्वांना थांबायला सांगितले आणि चहूंकडे एकदां नजर फिरवून म्हणाला–"ही जागा भैरवाचे देऊळ बांधण्यालायक आहे. या दगडावर पहिल्याने आपण या बंध्याचा नरबली देऊन भूमिपूजन करू या. नंतर देऊळ बांधायला सुरवात करू या. नरबली देण्याचे शुभकार्य भैरवी कन्येच्या हाताने होणार आहे!" असे म्हणत तो एक तलवार पाटलाच्या मुलीच्या हातात देऊ लागला.

भवानीने रौद्ररूप धारण केले. गणलिंगेश्वरच्या हातातली तलवार घेऊन म्हणाली–"दुष्टा! तू मला ओळखले नाहीस वाटते? माझ्या हातून तू नरबली देवविणार? खबरदार! मला व यांना दोघांना येथे सोडून तुम्ही आपल्या वाटेने चालू लागा, नाहीतर तुमचे काळीज या तलवारीने मी बाहेर काढीन, लक्षात ठेवा!"

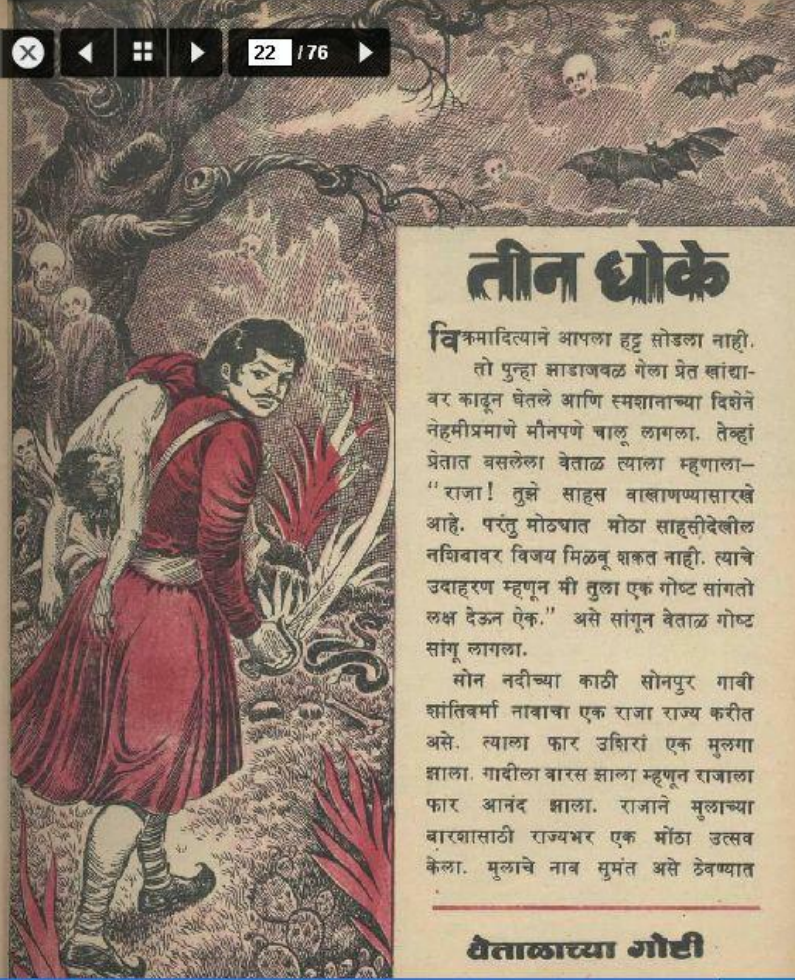
"आहे, ही मुलगी शूर आहे. हिला भैरवच्या पुजारिणीचे काम करता येईल! आता शुभ मुहूर्त टळू देतां कामा नये. मीच या बंध्याचे काळीज काढून भूमिपूजन करतो." गणलिंगेश्वर म्हणाला.

त्यानंतर तो हातात एक खंजीर घेऊन व तो हात वर करून काहीतरी मंत्र म्हणू लागला. खडकाआडून खड्गवर्मा हे सर्व दृश्य पहात होता. तो अस्वलवाल्या तरुण माणसाला म्हणाला–"तू आपल्या अस्वलाला त्या दाढीवाल्यावर सोड!"

त्या तरुण माणसाने अस्वलाच्या पाठीवर हात फिरविला आणि गणलिंगेश्वराकडे बोट दाखवून म्हणाला–"जांबुवान! त्याच्यावर उडी मार आणि त्याच्या डोक्याची चटणी कर."

दुसऱ्या क्षणाला ते अस्वल गणलिंगेश्वरावर व त्याच्या अनुयायांवर चवताळून तुटून पडले. (क्रमशः)

तीन धोके

विक्रमादित्याने आपला हट्ट सोडला नाही. तो पुन्हा झाडाजवळ गेला प्रेत खांद्यावर काढून घेतले आणि स्मशानाच्या दिशेने नेहमीप्रमाणे मौनपणे चालू लागला. तेव्हां प्रेतात बसलेला वेताळ त्याला म्हणाला–"राजा! तुझे साहस वाखाणण्यासारखे आहे. परंतु मोठ्यात मोठा साहसीदेखील नशिबावर विजय मिळवू शकत नाही. त्याचे उदाहरण म्हणून मी तुला एक गोष्ट सांगतो लक्ष देऊन ऐक." असे सांगून वेताळ गोष्ट सांगू लागला.

सोन नदीच्या काठी सोनपुर गावी शांतिवर्मा नावाचा एक राजा राज्य करीत असे. त्याला फार उशिरां एक मुलगा झाला. गादीला वारस झाला म्हणून राजाला फार आनंद झाला. राजाने मुलाच्या बारशासाठी राज्यभर एक मोठा उत्सव केला. मुलाचे नाव सुमंत असे ठेवण्यात

आले. बारशाला कित्येक ज्योतिषी आले होते. त्यांनी मुलाची जन्मकुंडली पाहिली. त्यांच्या चेहऱ्यावर काळजी व चिंता पाहून राजाने त्यांना विचारले–"अघटित असे काही आहे का? वेळीच काय तो उपाय करतां येईल."

ज्योतिषी म्हणाले–"महाराज! युवराजांना मगर, सांप व कुत्रा यांचा धोका आहे."

ते ऐकून राजा घाबरून गेला आणि युवराजाला या तिन्ही प्राण्यांपासून सर्वदा दूर ठेवण्याचा उपाय योजू लागला. त्याने राजधानीच्या मध्यभागी असलेल्या एका टेकडीवर एक मजबूत चिरेबंदी राजवाडा बांधला. त्यात कोणत्याहि प्राण्याला प्रवेश मिळणार नाही याचा बंदोबस्त करण्यात आला. याशिवाय राजाने राजवाड्याच्या प्रवेशद्वारावर सक्त पाहारा ठेवला, युवराजाच्या सेवेसाठी दासदासी नेमल्या आणि टेकडीच्या चारीबाजूला एक खंदक बांधून टेकडीवर येण्यासाठी एक पूल बांधविला.

सुमंत चार वर्षांचा झाला. गच्चीत उभा राहून बाहेरची गंमत पहात असता त्याला दूर खंदकाबाहेर एक कुत्र्याचे पिल्लू दिसले. त्याला खेळणी म्हणून जे जे प्राणी देण्यात आले होते त्यात मगर, साप किंवा कुत्रे नव्हते. म्हणून सुमंतच्या मनात तो नवीन प्राणी जवळून पाहण्याची अनावर इच्छा उत्पन्न झाली. त्याने आपल्या नोकराला विचारले–"त्या प्राण्याचे नाव काय रे? छान खेळतो आहे!"

"युवराज! ते कुत्र्याचे पिल्लू आहे." नोकर म्हणाला.

"तू त्याला पकडून घेऊन ये. मी त्याच्या बरोबर खेळणार आहे." युवराज म्हणाला.

नोकराने ती गोष्ट राजाला कळविली व काय करावे, विचारले.

"करायचे काय? आणून दे ते पिल्लू. राजा म्हणाला." म्हणून नोकराने कुत्र्याचे पिल्लू आणून युवराजाला दिले. सुमंत त्याच्या बरोबर खेळू लागला व भूक तहान सर्व विसरून गेला.

अशीच काही वर्षे लोटली. सुमंत आता वयात आला होता. त्याला कित्येक गोष्टी कळू लागल्या होत्या. एक दिवशी त्याने आपल्या बापाकडे निरोप पाठवला–"या महालात मला एकट्या एकट्याने राहणे करमत नाही. बाहेर गेलो तर माझ्या जिवाला धोका आहे, हे मला कळले. परंतु असल्या जगण्यापेक्षा मरण आलेले पवरडले. म्हणून मला शस्त्रास्त्रे व एक घोडा द्यावा मी आपल्या कुत्र्याबरोबर देशाटनास जावे म्हणतो."

राजकुमाराचा तो निरोप कळल्यावर बापाने नकार दिला नाही. राजकुमाराला खंदकाबाहेर पोचविण्यासाठी एक नाव पाठविली. खंदकापलीकडे युवराजासाठी राजाने जो घोडा तयार ठेवला होता त्यावर बसून युवराज जग पहायला निघाला. त्याचा कुत्रा त्याच्या पाठीमागून धावत चालत होता.

कित्येक दिवस यात्रा केल्यावर युवराज एका विक्षिप्त राजाच्या राजधानीत पोचला.

राजाला एकुलती एक मुलगी होती. तिचे नाव सीमंतिनी होते. सीमंतिनीच्या रूपलावण्याचे वर्णन ऐकून दूरदूरच्या राज-

कुमारांनी तिला मागण्या घालायला सुरवात केली. पण राजाने आपल्या विक्षिप्त स्वभावाला अनुसरून मुलीला मागणी घालणारांची एक विचित्र परीक्षा ठेवली.

राजाने सत्तर फूट उंचीच्या दगडी भिंती सरळ उभ्या बांधून वर टोकाला एक महाल बांधवून त्यात राजकन्येला ठेवले. त्याने अशी दवंडी पिटविली की या भिंतीवर चढून जो राजकन्येला भेटेल त्याच्याशी राजकन्येचा विवाह करून देण्यात येईल. सीमंतिनीशी विवाहाची इच्छा असलेले राजकुमार आले. सर्वांच्या उतरण्याची व्यवस्था राजाने केली होती. सर्व राजकुमार ज्या राजमहालात उतरले होते त्या

महालाच्या दरवाज्यात सुमंतला घोड्या-वरून उतरतांना पाहून राजकुमारांना तो देखील सीमंतिनीशी विवाहाच्या अपेक्षेने आला असावा असे वाटले.

सुमंतने आपली खरी ओळख त्यांना दिली नाही. त्याचा बाप एका राजाकडे घोड्यांच्या तबेल्यात काम करतो, असे सांगून आईवारल्यावर बापाने दुसरे लग्न केल्यामुळे आणि घरात सावत्र आईची वागणूक त्याच्याशी नीट नसल्यामुळे बेजार होऊन घर सोडावे लागल्याचे सुमंतने सांगितले. राजकुमारांनी राजाने राजकन्येशी विवाह करण्याची इच्छा असणाऱ्यांवर ठेवलेल्या अटींची गोष्ट सांगितली आणि पुष्कळ प्रयत्न करून त्यांच्यापैकी एकालाही यश न मिळाल्याचे पण सांगितले.

म्हणून सुमंतने आपल्या भाग्याची परीक्षा करून पाहण्याचे मनाशी ठरविले. त्याने राजकुमार चढण्याचा प्रयत्न कसा करीत आहेत हे स्वतः जाऊन पाहिले. ते कां अयशस्वी होत आहेत, हेदेखील त्याने विचार करून समजून घेतले. हाताला किंवा पायाला आधार अशी जागाच नव्हती. परंतु थोडी हिंमत करून खालचा भाग चढून गेल्यावर वर चढणे तेवढे कठीण नव्हते. एका बाजूला तशी सोयीची जागा सुमंतला दिसली. सुमंत त्याच बाजूने प्रयत्न करून भिंतीवर चढून थेट राजकन्येच्या महालात जाऊन पोचला.

ते पाहून एक राजकुमार राजाकडे धावत गेला आणि म्हणाला–"महाराज! एक सईसाचा मुलगा परीक्षेत यशस्वी झाला आहे. त्याने राजकन्येला जिंकले."

"सईसाचा मुलगा कसा काय आला या चढाओढीत?" राजाने विचारले.

"म्हणे, त्याची सावत्र आई त्याला छळू लागली म्हणून घर सोडून तो देशाटनाला निघाला आणि भटकत भटकत इकडे आला." राजकुमार म्हणाला.

राजाला फारच राग आला. म्हणाला–"अशा भटक्याशी मी राजकन्येचा विवाह करू होय? त्याला या चढाओढीत भाग घ्यायला परवानगी कशी मिळाली?"

राजकुमार घाबरून आपल्या साथी-दारांकडे आला व त्याने राजा म्हणाला ते सांगितले. राजकन्येला ते वृत्त कळले तेव्हां ती म्हणाली–"तुम्ही माझ्या बाबांना जाऊन सांगा की या तरुणाला येथून काढण्याचा प्रयत्न झाला तर मी अन्न पाणी सोडून जीव देईन."

ते ऐकून राजाला जास्तच राग आला. राजाने चढाओढीत जिंकणाऱ्या तरुणाला पकडून ठार करण्यास आपल्या शिपायांना सांगितले.

सीमंतनीने कळविले की कोणी या तरुणावर वार केला तर मी खिडकी-तून उडी टाकून जीव देईन. म्हणून नोकरांनी सुमंतच्या अंगाला हातदेखील लावला नाही.

ते ऐकून राजाला आश्चर्य वाटले. त्याने राजकन्येला व त्या तरुणाला बोलावून आणायला सांगितल. सुमंतला पाहून राजाला तो कोणीतरी राजपुत्रच असावा असे वाटले. तरी राजाने त्याला विचारले–"कोण रे मुला तू?" सुमंतने राजाला, इतर राज-कुमारांना स्वतःची जी ओळख दिली होती ती ओळख सांगितली. खरा परिचय दिला नाही. तरी राजाने शांतपणे त्याच्याशी राजकन्येचा विवाह करून दिला.

काही दिवस लोटल्यावर सुमंत आपल्या पत्नीला म्हणाला–"मगर, साप व कुत्र्याचा

धोका माझ्या जिवाला आहे, असे माझ्या लहानपणी ज्योतिष्यांनी सांगितले होते."

"तर मग या कुत्र्याला बरोबर घेऊन कां हिंडता आहां? त्याला ठार करून कां नाही टाकीत?" सीमंतिनीने विचारले.

"हा कुत्रा माझ्या लहानपणापासून माझ्याबरोबर खेळत आला आहे. मी याला कसा ठार करणार?" सुमंत म्हणाला.

"तरमग तुम्ही कोठे जाल तेव्हां बरोबर एक तलवार व एक रक्षक बरोबर घेऊन जात जा." सीमंतिनीने सल्ला दिला

असेच आणखी काही दिवस लोटले. वडील आजारी असल्याचे सुमंतला कळले. आपल्या एकुलत्या एका मुलाची भेट मरण [illegible] वाटत होते. एकदां वडिलांना जाऊन भेटून येतो असे सुमंतने सीमंतिनीला सांगितले आणि काही शिपायांना व नोकरांचाकरांना बरोबर घेऊन तो स्वदेशी निघाला. अर्ध्या वाटेवर पोंचता पोंचता त्याला कळले की त्याचा बाप अगदी शेवटच्या घटकेला पोंचला आहे. म्हणून, आपण आपल्या गावी पोंचलो तर लवकर परत येणे शक्य होणार नाही असे सुमंतला वाटले. म्हणून तो एका नदीकाठी थांबला. त्याने एका विश्वासपात्र नोकराला सीमंतिनीला बोलावून आणावयास पाठविले.

त्या दिवशी सुमंत आपल्या तंबूत निजला असता एक मगर त्याच्या तंबूत शिरली. तिला पाहून पाहरेकरी मोठ्याने ओरडला. चार पाच शिपाई एकदम आले व त्यांनी त्या मगरीला ठार केले.

सीमंतिनीला यायला बराच वेळ लागला. परंतु तोपर्यंत सुमंतला वाट पहात त्याच तंबूत रहावे लागले. तो ज्या प्रदेशात उतरला होता त्या प्रदेशात मगरीं सुसरींचा फार त्रास होता. म्हणून सुमंत फार सावधगिरी बाळगून राहू लागला.

शेवटी एक दिवशी संध्याकाळी सीमंतिनी येऊन पोंचली. सुमंतने दुसऱ्या दिवशी निघण्याचे ठरविले. परंतु सीमंतिनीला [illegible] तंबूत मगर शिरल्याचे तिला कळले होते.

ती रात्रभर जागत राहली ते फायद्याचेच झाले. कारण मध्यरात्रीच्या सुमारास एक साप त्यांच्या तंबूत शिरला. ती घाबरून गेली. तिला काय करावे, सुचेना. एका कोपऱ्यात दुधाने भरलेली काही भांडी होती. सीमंतिनीने एक भांडे सापाच्या वाटेवर आणून ठेवले. सापाला दुधाचा वास आला आणि तो दूध पिऊ लागला. सर्व दूध पिऊन झाल्यावर त्याला इतकी मस्ती चढली की तो जागचा हालू शकला नाही. तेव्हां सीमंतिनीने पतीची तलवार उचलून त्या सापाला ठार केले. त्यानंतर दोघे सोनपूरला पोंचले. तोंपर्यंत शांतिवर्मा मरण पावला होता. सुमंतने आपल्या बापाची अन्त्येष्टी वगैरे आटोपल्यावर स्वतःचा राज्याभिषेक करुन घेतला. सुमंत सीमंतिनीच्या राज्यात प्रजा सुखी होती. सुमंत आपल्या कुत्र्याला बरोबर घेऊन रोज फिरायला जात असे. सीमंतिनी पण बहुतेक बरोबर जात असे.

एकदां सुमंत नदीकाठी पक्ष्यांच्या शिकारीस गेला असतां एका झाडीतून अचानक एक जंगली बदक बाहेर आले. त्याला धरण्यासाठी कुत्रा धावला आणि त्या गडबडीत तो मालकाच्या दोन्ही पायां मध्ये अडकला. त्या धक्क्याने सुमंत व

कुत्रा पाण्यात जाऊन पडले. दोघे पडलं तेथे दलदल होती सुमंतचा पाय आत आत जाऊ लागला. तो मोठ्याने ओरडला तेव्हां सीमंतिनी धावत आली आणि तिने आपल्या शालीचे एक टोक सुमंतकडे टाकले. सुमंताने ते टोक घट्ट धरून ठेवले. सीमंतिनीने सुमंतला बाहेर ओढले व वांचविले. परंतु कुत्रा मात्र आत गेला तो बाहेर आला नाही.

ज्योतिष्यांनी तिन्ही धोक्यातून वांचल्या मुळे सुमंतच्या जिवाला पुढे कोणताहि धोका नसल्याचे सांगितले.

येथवर गोष्ट सांगून वेताळ म्हणाला— "राजा! आपल्या मुलाला वांचविण्यासाठी राजाने एवढी मोठी तयारी केली होती,

मग त्याने, मुलाने मागितल्याबरोबर कुत्र्याचे पिल्लू आणवून त्याला कां दिले आणि त्याला देशाटनाला कां जाऊ दिले?" सुमंतने आपल्या सासऱ्याला आपली खरी ओळख कां दिली नाही? या प्रश्नांची उत्तरे माहीत असूनही तू दिली नाहीस तर त्याचा परिणाम तुला माहीतच आहे, तुझ्या डोक्याची शंभर शकले होऊन तुझ्याच पायांवर लोळू लागतील."

ते ऐकून विक्रमादित्य म्हणाला—"मरण हे प्रत्येक प्राण्याला येणारच. तो निसर्ग नियम आहे. आयुष्यात मनुष्यावर निरनिराळे प्रसंग येतात व तो त्यातून वांचतो. याशिवाय मृत्यूचे आक्रमण प्रत्येक माणसावर या ना त्या रूपाने होतेच. त्याच्यापासून स्वतःला वांचविण्यासाठी आपले आयुष्य नीरस करून टाकणे मूर्खपणाचे होईल. परंतु शांतिवर्माने आपल्या मुलाला वांचविण्यासाठी कृत्रिम वातावरण निर्माण करून ठेवले होते. परंतु मुलाचा आनंद कायमचा हिरावून घेणे शहाणपणाचे झाले [illegible] आणवून द्यायला सांगितल्याबरोबर त्याने आणवून दिले. त्यामुळे मुलाला मृत्यू आला असता तर त्याचा दोष राजावर लावणे रास्त होणार नाही. अगदी अशाच कारणास्तव त्याने आपल्या मुलाला देशाटनाला जाऊ दिले. ज्योतिष्यांनी ज्या ज्या संकटांचे भविष्य सांगितले होते. त्या संकटांतून त्याला वांचविण्याचे मुख्य श्रेय सीमंतिनीलाच आहे. कारण तीच त्याच्या आयुष्यभरची भागीदारीण होती. आतां सुमंत कां खो[illegible] बोलला हा प्रश्न राहुला. तो अमुक राजाचा मुलगा आहे हे सीमंतिनीच्या बापाला कळले असते तर त्याने जन्मकुंडली वरून त्याच्या जिवाला धोका असल्याचे कळल्यावर आपल्या मुलीशी लग्न करून द्यायला मान्य केले नसते."

अशा तऱ्हेने राजाचे मौन भंग होताच वेताळ प्रेताबरोबर नाहीसा झाला आणि झाडाला जाऊन पुन्हा लोंबकळू लागला.

(कल्पित)

खाणीतले खुजे

पोलंड देशातल्या खाणीत मनुष्यांसारखीच वावरणारी भुते आहेत असा त्या देशातील रहिवाश्यांचा विश्वास होता. त्या भुतांना ते खाणीतले खुजे म्हणत. त्यांची सर्व कामें पण तशीच विचित्र होती.

हे खुजे खाणी बाहेर कधी येत नसत. खाणीत काम करणाऱ्या मजुरांबरोबर काम करीत व जे मजूर स्वभावाने चांगले असत त्यांना हे खुजे मदत करीत व जे वाईट असत त्यांच्या कामात विघ्ने आणीत. लोखंडाची माती व खडक ते नाहीसे करीत किंवा खाणीतल्या रस्त्यांची उलटा पालट करून काम करणाऱ्या मजुरांना त्रास देत. कधी कधी हे खुजे अदृश्य रूपे मदत करीत किंवा त्रास देत. परंतु ते कोठे तरी काम करीत असल्याचा आवाज मात्र ऐकू येई.

एका मिठाच्या खाणीत एक मजूर काम करीत होता. तो डोक्यावरच माती ढासळून मेला तेव्हां त्याच्या बायकोला नुकसान भरपाई द्यायला त्याच्या वरच्या मुकादमाने नकार दिला. इतर मजुरांनी तिच्या वतीने विनंती केली पण त्या मुकादमाने त्यांच्या बोलण्याकडे दुर्लक्ष केले. त्यानंतर एका आठवड्याच्या आत तो मुकादम खाणीतले छप्पर पडून त्याच्या खाली दबून मेला.

त्या काळातले श्रीमंत नागरिक कधी युद्ध किंवा असाच आणीबाणीचा प्रसंग आला की आपली संपत्ति याच खाणीतून लपवून ठेवीत. अशी पुष्कळशी संपत्ति या खाणीतून राहून गेली होती आणि ती सर्व या खुजांनी वळकावून ठेवली होती.

एकदां एका खुजाने दोघां मजुरांना ते धन दाखवून देण्याचे वचन दिले. त्या खुजांबरोबर जातांना वाटेवर खुणा करून ठेवण्याच्या हेतूने एका मजुराने खाणीच्या

भिंतीवर खडूने खुणा केल्या आणि दुसऱ्याने वाटेत करवतीने कापलेल्या लाकडाचा चुरा टाकून खुणा केल्या. खुजाबरोबर जाऊन दोघांनी लपलेले धन पाहून घेतले आणि परतले. परंतु परत येत असतां त्यांनी करून ठेवलेल्या खुणा नाहीशा झालेल्या होत्या. म्हणून खुजांच्या नजरेआड ते लपलेले धन पळवून नेण्याचा प्रयत्न करून ही त्यांना त्यात यश मिळाले नाही.

पोलंड देशात एक फार जुनी व प्रसिद्ध खाण होती. त्या खाणीत पुष्कळ खुजे राहात असत. त्यांनी त्या खाणीचे अनेक भाग करून आपसात वांटून घेतले होते. त्या भागात काम करणाऱ्या मजुरांवर तो

अन्याय केला तर त्या भागातला खुजा त्यांना मदत करील असा त्या खाणीत काम करणाऱ्या मजुरांचा विश्वास होता.

एक गरीब मजूर होता. तो थोडा आळशी होता. बेता बेतानेच काम करी. दिवसभर दारू पिऊन कोठे तरी पडून राही. त्याला कधी चांगल्या खाणीत काम मिळत नसे. एक दिवशी त्याने दिवसभर काम केले पण लोखंडाचा एक तुकडा देखील त्याला मिळाला नाही. तो एका खडकावर बसून आपल्या भाग्याला दोष देत रडत होता.

एका खुजाने जवळ जाऊन त्याला विचारले–"तुला याच जागेवर काम करायला सांगितले आहे का?"

"याहून चांगली जागा मला कोण देणार?" मजूर निराश होऊन म्हणाला.

"तू माझ्याबरोबर चल मी तुला चांदीच्या मातीची जागा दाखवून देतो. तू थोड्याच काळात एक श्रीमंत नागरिक होशील." तो खुजा म्हणाला.

तो मजूर खुजाबरोबर गेला. खुजा त्याला एका जागी घेऊन जाऊन म्हणाला– "तू या जागी खणलेस तर तुला चांदीच चांदी मिळेल. तू जितके दिवस काम करशील तितक्या दिवसांची मजुरी म्हणून

आपसात वांटून घेऊ. तुझे काम आटोपल्या-वर आपण पहिल्याने ज्या जागी भेटलो होतो तेथं येऊन भेट."

तो मजूर आपल्या इतर मजूर मित्रांना जाऊन म्हणाला–"मित्र हो, एका जागी पुष्कळशी कच्ची चांदी आहे. तुम्ही माझ्या बरोबर चला, ती खणून काढू या."

"अरे त्या जागी जस्ताशिवाय काय मिळणार? चांदी केव्हाच संपली. पण तरी तुला वाटत असेल तर तूच एकटा जाऊन तुला वाटेल तेवढी चांदी खणून घे." त्यांनी त्या गरीब मजुराची थट्टा उडविली

परंतु त्या मजुराने एक महिनाभर खूप मेहनत करून एक महिन्याची मजुरी म्हणून पुष्कळ चांदी मिळविली. सर्व चांदी एकत्र उचलून नेऊन तो त्या खुजाला वचन दिल्याप्रमाणे भेटला. तो खुजा त्या मजुराची वाट पहातच बसला होता.

त्या खुजाने चांदीची नाणी करून ती मागखी मागखी वांटली पण शेवटी एक नाणे उरलेच. तेव्हां त्याने मजुराला विचारले–"हे कोणाच्या वांट्याचे?"

"तूच घे!" तो मजूर खुजाला म्हणाला.

"तुला पैशाचा लोभ शिवला देखील नाही. म्हणून तूच तो ठेवून घे आणि हे बघ, पुढे दानधर्म करायला विसरू नकोस!

पुढे कधी खाणीत पाऊल टाकू नकोस." खुजा मजुराला बजावून सांगून निघून गेला.

त्या मजुराने दारू प्यायची सोडलीच होती. पुढील आयुष्य दानधर्म करीत तो सुखासमाधानाने घालवू लागला.

त्याच खाणीत आणखी एक विचित्र गोष्ट घडली. ती गोष्ट एका मजुराचीच होती.

एकदां एका खुजाने एका मजुराला विचारले–"कायरे तू एकटाच काम करतो आहेस. सोबतीला मी येऊ का?"

तो मजूर म्हणाला–"अरे या खाणीत लोखंड आहे कितीसे? एका माणसाचे पोट भरायला देखील पुरेसे नाही. दोघांनी

वांटून घ्यायचे झाले तर दोघांना उपाशी मरावे लागेल!"

"अरे पण मी तुला याहून चांगली जागा दाखवून देतो. चल माझ्या बरोबर!" तो खुजा म्हणाला. तो मजूर त्या खुजा बरोबर निघाला. एका जागी लोखंडाची कच्ची माती पुष्कळ होती. मजुराने उत्साहाने ती माती खणली. खुजाने त्या मजुराला मध्येच थांबायला सांगितले आणि खाणीतल्या एका चिचोळ्या वाटेने बोलावून नेले. मजूर पुष्कळ दमला होता. तो खुजाला म्हणाला–"मी थोडा वेळ आराम करतो" नंतर आपल्या पिशवीतून रोटी काढून खाल्ली आणि झोपला.

मजुराची झोप मोडली तेव्हां तो खुजा तेथेच बसलेला होता. खुजाने त्याला विचारले–"कायरे तू किती वेळ झोपलास असे तुला वाटते?"

"दोन एक तास झोपलो असेन!" मजूर म्हणाला.

खुजा काहीच बोलला नाही. दुसऱ्या एका वाटेने त्याला, ते दोघे ज्या जागी पहिल्याने भेटले तेथे घेऊन गेला आणि त्याच्या हातात एक चांदीचें नाणे देऊन म्हणाला–"गावात जाऊन एक रोटी घेऊन ये."

मजूर खाणीतून वर जमिनीवर आला तेव्हां खाणीच्या तोंडाशी काम करणाऱ्या चार स्त्रियांनी त्याला पाहिले व घाबरूनच गेल्या आणि हातातले काम सोडून पळून गेल्या. मजूर गावात गेला, पण सर्व गांव बदलून गेलेले त्याला दिसले. त्याला ओळखीची अशी एकही जागा दिसली नाही. स्वत:चे घरदेखील तो ओळखू शकला नाही. एका दुकानात जाऊन त्याने एक रोटी मागितली. त्याने दिलेले नाणे पाहून दुकानदार म्हणाला–"हे नाणे शंभर वर्षा-पूर्वीच नाणे आहे."

तेव्हां मजुराला आपण शंभर वर्षे झोपलो होतो असे वाटले. तो खाणीत परत येऊन त्या खुजाला म्हणाला–"मला वाटते की मी शंभर वर्षे झोपलो होतो. आता माझे पुढे कसे चालणार?"

"ते तसे नाही रे बाबा! तू पुन्हा गावात जा. तू जास्तच जास्त दोन वर्षे झोपला असशील आणि हे पहा, तू बरोबर एका वर्षाने येऊन पुन्हां मला भेट. मी येथेच भेटेन." खुजाने या खेपेस थोडे सोने मजुराला दिले आणि त्याला पाठवून दिले.

या खेपेस मजूराला आपले घर ओळखा-यला त्रास झाला नाही. परंतु त्याने आपले अनुभव सर्वांना सांगितले तेव्हां त्याचे बोलणे त्याच्या बायकोला व मुलांबाळांना खरे वाटले नाही.

एका वर्षानंतर तो मजूर पुन्हां त्या खाणीत उतरला व त्या खुजाला भेटला.

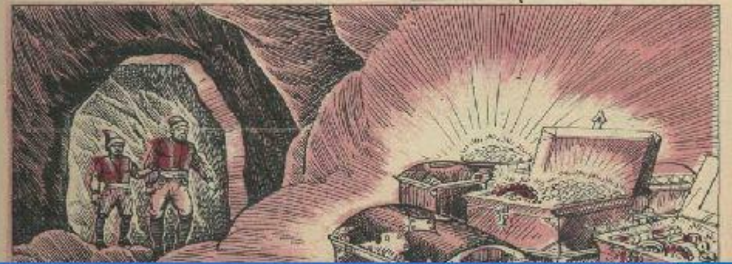
"या खेपेस मी तुला एक खजिनाच दाखवितो. चल माझ्या बरोबर!" खुजा त्याला म्हणाला. त्याप्रमाणे खुजा खाणीत एका जागी घेऊन गेला आणि त्याने म्हट-ल्याप्रमाणे खरोखरच तेथे एक मोठा खजिना होता.

"हा खजिना एका काळी जमिनी पासून जवळच होता. फार खोल नव्हता. मजूर लोक सहज वाटेल तेवढे धन घेऊन जात. पण पुष्कळांना फार गर्व झाला. म्हणून हा खजिना जमिनीत खोल घसला. तू तुला वाटेल तेवढे धन घेऊन जा आणि आरामात पुढील आयुष्य घालव."

"या खजिन्याविषयी मी आपल्या मित्राना सांगितले तर चालेल का?" मजुराने विचारले.

"तुला वाटले तर सांग आणि कुदळ फावडे घेऊन जाऊन वाटेल तेवढे धन उचलून घेऊन जायला सांग." खुजा म्हणाला.

तो मजूर मोठा श्रीमंत झाला. परंतु त्याने ही गोष्ट आपल्या मित्र मंडळीस सांगितली तेव्हां त्याच्या बोलण्यावर कोणाचाही विश्वास बसला नाही. त्यानंतर त्या खजिन्याचा शोध कोणालाच लागला नाही.

डोके फिरविणारी चिंच

कुमार विहिरीवर चिंचेचे एक रोपटे पाहून बायकोला म्हणाला–" अग सुशे, हे पहा येथे एक चिंचेचे झाड उगविले आहे. चिंचा लागल्या की काय गंमत होईल नाही?"

"चिंच विकून आपण एक म्हैस विकत घेऊ." सुशीला म्हणाली.

"अग, मग दूध तापवायला, दही विरजायला, लोणी ठेवायला मडकी नकोत का? तू कुंभाराकडे जाऊन सांगून ये केवढी मडकी हवीत ती." कुमार म्हणाला.

सुशीलाने कुंभाराकडून एक मडके जास्त आणले.

कुमारने तिला विचारले–" एक जास्त मडके कशाला ग?"

"माझ्या आईला साजूक तूप फार आवडते. तिच्याकडे तूप पाठविण्यासाठी एक मडके जास्त घेऊन आले आहे," सुशिला म्हणाली.

"अग, पण आपल्याला पुरेल की नाही याचीच शंका आहे आणि माहेरी पाठविण्याच्या गप्पा कशाला?" असे म्हणत कुमारने बायकोला एक दिली.

आरडा ओरडा झालेला पाहून चार लोक जमा झाले. एका म्हाताऱ्याने पुढे येऊन विचारले–"काय रे! बायकोला कां मारतो आहेस?" कुमारने घडलेली गोष्ट सांगितली. ते ऐकून त्या म्हाताऱ्याने हातातल्या काठीने कुमारला मारायला सुरवात केली.

"कां हो, मला का मारता?" कुमारने विचारले.

"तुझी म्हैस माझ्या शेतात शिरून उभे पीक चरू आणि तुडवू लागली तर मी काय करणार रे?" म्हातारा म्हणाला.

ते ऐकून सर्व हंसू लागले आणि कुमार लज्जित होऊन मान खाली करून निघून गेला.

खलीफा आणि बगाळा

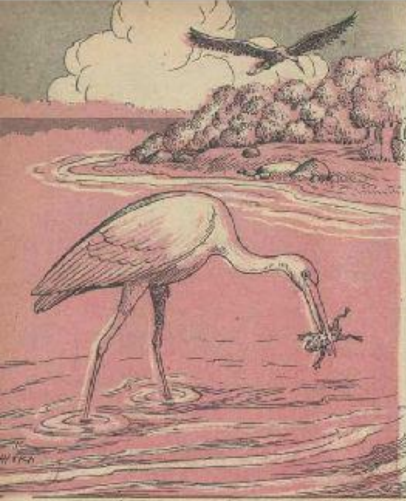
बगदादच्या महालात खलीफा एकदा दुपारी वजिराशी बोलत बसला होता. तेव्हां हुजऱ्याने येऊन एक सौदागर आला असल्याची वर्दी दिली. एखादी चांगली वस्तु विकत घेऊन आपल्या वजिराला द्यावी असे खलीफाला वाटले. म्हणून त्याने सौदागराला आत बोलावून आणायला सांगितले.

त्या सौदागराने आपली पेटी उघडून दाखविली. अंगठ्या, रत्नहार, कुंगवे व अशाच वस्तू होत्या. खलीफाने एक रत्न-जटित कंगवा विकत घेऊन तो वजिराच्या बेगमेला देण्यासाठी घेतला. पेटीतल्या कप्प्यात काहीतरी वस्तू खलीफाला दिसल्या. खलीफाने "आत काय आहे रे?" विचारले. सौदागराने त्या कप्प्यातून एक डबी व एक कागद काढून दाखविला आणि म्हणाला–"सरकार! या डबीत काय आहे, मला नाही माहीत. एका व्यापाऱ्याने मक्केच्या बाजारात ही डबी विकत घेतल्याचे सांगितले. आपण पाहिजे तर घ्यावी आणि वाटेल ती किमत द्यावी."

त्या डबीत कसले तरी काळे चूर्ण होते. कागदावर काहीतरी लिहिले होते. पण ती भाषा कोणती हे कळले नाही. खलीफाने सौदागराला पैसे देऊन पाठवून दिले आणि वजिराला म्हणाला–"ही भाषा कळणारा कोणी मिळाला तर बोलावून घेऊन या."

वजीर म्हणाला–"सरकार! मोठ्या मशीदीत जो इमाम आहे त्याला जगातल्या कित्येक भाषा येतात. त्याला विचारू या."

झाले, इमाम साहेबांना बोलावण्यात आले. त्यांनी कागद दोनदां तीनदां वर पासून खालपर्यंत वाचून पाहिला आणि म्हणाले–"हुजूर! ही हूण भाषा आहे."

"वाचून सांगा, काय आहे ते !" खलीफा म्हणाला. इमाम साहेबांनी कागदावर लिहिले होते ते सर्व वाचले आणि म्हणाले– "या डबीतले काळे चूर्ण नाकाने ओढावयाचे आहे. 'मुतबोर' असे म्हणून आपल्याला ज्या प्राण्याचे रूप हवे असेल त्याची इच्छा मनात ठेवून चूर्ण नाकाने ओढावे. इच्छिलेले रूप मिळेल. म्हणजे वाटेल त्या प्राण्याचे रूपच नव्हे तर भाषा सुद्धा येऊ लागते. असे रूप बदलल्यावर पुन्हां मानव रूप हवे असेल तर पूर्वेकडे तोंड करून तीनदां डोके जमिनीला टेकून पुन्हां तोच शब्द उच्चारला पाहिजे. पण एक अट आहे, कोणत्याहि प्राण्याचे रूप मिळाल्यावर हसता कामा नये. हसल्यास तो शब्द आठवणार नाही आणि आयुष्यभर तेच रूप कायम राहील."

इमाम साहेबांच्या तोंडून त्या चूर्णाचे ते वर्णन ऐकून खलीफा फार खूष झाला. त्याने इमाम साहेबांना जरीपटका देऊन त्यांची बिदागी केली.

खलीफा आपल्या वजिराला म्हणाला– "आज आपण एक मूल्यवान सौदा केला आहे. माझ्या मनात कोणते तरी जनावर होऊन त्याच्या भाषेत बोलण्याची फार इच्छा आहे. उद्यां सकाळी तुम्ही या. आपण दोघे फिरायला जाऊ त्या वेळी ही डबी घेऊन जाऊ आणि प्रयोग करून पाहू.

दुसऱ्या दिवशी खलीफा आणि वजीर फिरायला निघाले. दोघे राजवाड्याच्या उद्यानात फिरत फिरत राजधानीबाहेरच्या एका सरोवराच्या काठी येऊन पोचले. सरोवराच्या काठी निरनिराळे पशुपक्षी हिंडत होते. त्यांना पाहून खलीफाच्या व वजिराच्या मनांत कोणत्या तरी जनावराच्या रूपात काही दिवस रहावे असे आले.

ते सरोवराजवळ पोचले तेव्हां त्यांच्या समोर सर्वात प्रथम आला तो एक मोठा बगळा होता. तो ऐटीत एकेक पाऊल टाकीत मासे बेडूक खात चालला होता. त्याच वेळी आणखी एक बगळा तिकडे आला आणि काठावर चालू लागला.

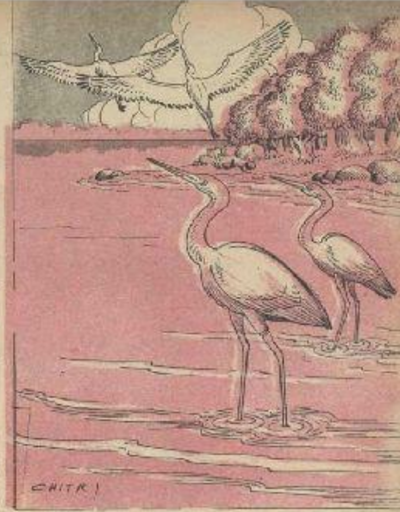
वजीर त्याला पाहून खलीफाला म्हणाला–"हुजूर हे दोन्ही बगळे आता आपसात काहीतरी बोलणार. आपण बगळे काय बोलतात ते ऐकू या का?"

खलीफाला ती कल्पना आवडली. त्याने त्या काळ्या चूर्णाची डबी काढून 'मुतबोर' म्हणून ती पूड घेऊन ओढली व वजिराने पण तसेच केले. दोघे बगळे झाले.

तो नवा बगळा मासे खाणाऱ्या बगळ्या-जवळ गेला आणि दोघे परस्परांशी बोलू लागले. मासे खाणाऱ्या बगळ्याने दुसऱ्याला विचारले–"मी तुझ्यांसाठी दोन बेडूक धरून देऊ का ?"

पण तो दुसरा बगळा म्हणाला–"मला आतां भूक नाही रे. आज मला पाहुण्यां समोर नृत्य करायला आज्ञा झाली आहे. मी येथे थोडा वेळ नृत्याचा अभ्यास करा-यला म्हणून आलो आहे." असे सांगून तो थोडा वेळ सरोवराच्या काठी नृत्य करीत एकाच पायावर बराच वेळ उभा राहला. त्याला पाहून वजिराला व खलीफाला हंसू आले. त्या दोघांना हंसताना पाहून दोन्ही बगळे उडून गेले.

"याहून जास्त मोठी गंमत ती काय असणार? मी आपल्या आयुष्यभरात याहून

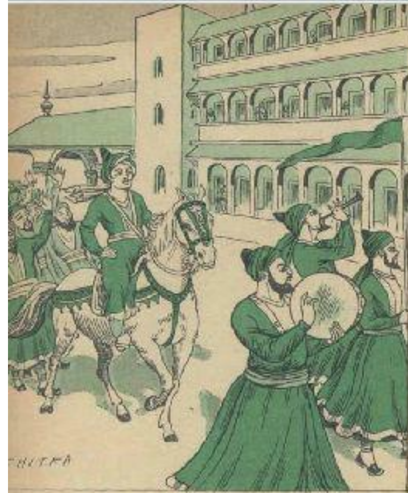

चांगली गंमत पाहल्याचे मला तरी नाही आठवत." वजीर म्हणाला.

आपण हंसलो म्हणून ते उडून गेले. आपण हंसलो नसतो तर, कदाचित त्यांनी गाणे देखील म्हटले असते. त्याच वेळी त्यांना ते त्या रूपात हसले. याबद्दल वाईटपण वाटले. कारण त्या रूपात हंसल्यास मानव रूप मिळणार नाही हे त्यांना आठवले.

"अरे, मानव रूप हवे असेल तर तो शब्द उच्चारला की झाले. तुला आठवतो का तो शब्द !" खलीफाने विचारले.

"होय, पूर्वेकडे तोंड करून आपण तीनदां डोके टेकून मु...मु...मु..." त्याला देखील तो शब्द पुरा आठवला नाही.

दोघे घाबरून गले. दोघे 'पुढे काय' तो शब्द आठवला नाहीतर आयुष्यभर बगळया-च्या रूपातच रहावे लागेल, ह्याचा विचार करून ते जास्तच घाबरले. राजवाडयात परतण्यात तरी काय अर्थ होता. त्या रूपात ते गेले असते तर पाहरेकऱ्यांनी त्यांना पिटाळून लावले असते. प्रजेचा तरी त्यांचा राजा व वजीर बगळे झाले आहेत या गोष्टीवर कसा काय विश्वास बसला असता? दोघे त्याच रूपात कित्येक दिवस भटकत राहले. भूक लागल्यावर बेडूक किंवा खेकडे खाणे त्यांना शक्यच नव्हते! म्हणून ते मिळतील ती फळे व दाणा खाऊन काळ घालवू लागले. परंतु चोची लांब लांब असल्यामुळे [illegible] लागलं. काही वेळ ते उडत त्यांत थोडा आनंद मिळे तेवढाच आनंद काय तो त्यांना मिळू लागला. एकदा ते उडत उडत बगदाद शहरावर आकाशात पोचले. एका जागी लोकांची गर्दी होती व ते कसला तरी जयजयकार करीत होते. ते कसला जय-जयकार करतात हे कळावे म्हणून दोघे राजवाडयाच्यां छपरावर जाऊन गंमत पाहू लागले. ती एक मिरवणूक होती. वाजत गाजत लोक चालले होते. एकजण मखमलीचा जरीदार पोशाख करून घोडयावर बसून जात होता. त्याच्या चारी बाजूला गुलाम चालत होते. बगदादची प्रजा पाठीमागून चालत होती आणि बगदादच्या मिर्झा सुलतानाचा जयजयकार करीत होती.

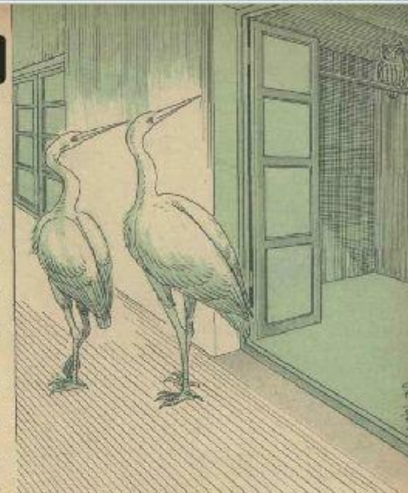
खलीफा वजिराला म्हणाला–"असे फसविले या मिर्झाच्या बापाने? या मिर्झाचा बाप एक जादुगार आहे. तो माझा हाडवैरी आहे. कित्येक दिवसापासून तो माझ्यावर सूड उडविण्याच्या प्रयत्नात होता आपण असेच या रूपात आयुष्यभर राहणार काय? छे: हे नाही चालायचे. आपण पैगंबरांच्या कबरीच्या दर्शनास जाऊ. कदाचित आपण विसरून गेलेला शब्द तेथे आठवेल आप-ल्याला."

दोघांना ती गोष्ट पटली व दोघे राजमहालाच्या गच्चीवरून उडाले आणि मदिनेच्या बाजूला निघाले. परंतु त्यांना इतके दूर उडण्याची संवय नव्हती. म्हणून लागोपाठ दोन तास उडत राहल्यावर दोघे दमून गले. वजीर म्हातारा होता. म्हणाला– "आता नाही आपल्याला उडवत आणि त्याशिवाय काळोख पडू लागला आहे. आज रात्रभर कोठे तरी आराम करू."

त्यांना एका दरीत एक पडके जुनाट घर दिसले. तेथे रात्रभर आराम करावयाचे ठरवून दोघे खाली उतरले. ते घर नव्हते, तो एक पडका किल्ला होता. त्यात काही खोल्या चांगल्या होत्या. दोघे त्या खोल्यातून उडत उडत आत गेले. वजीर एकाएकी थांबला आणि खलीफाला म्हणाला–"हुजूर! हे भुताटकीचे घर दिसते आहे. भुतांचे भय मला वाटत आहे."

खलीफाने पण थांबून काही आवाज येतो का लक्ष देऊन ऐकले. कोठून तरी कण्हल्या-सारखा आवाज ऐकू येत होता. खलीफा हिंमत करून थोडा पुढे गेला. एका काळोख्या खोलीत पाय टाकताच त्याला एका कोपऱ्यात एक घुबड टिपे गाळीत रडत असलेले दिसले.

त्याच्या खोलीत दोघे बगळे आलेले पाहून ते घुबड मोठ्याने ओरडून म्हणाले– "ये बगळया, मला मुक्त कर."

खलीफाने त्या घुबडाला विचारले– "घुबडा! तू सुद्धा आमच्यासारखाच कोण-त्या तरी संकटात सापडलेला दिसतोस! परंतु, आमच्या भरंवशावर राहून तुला फायदा नाही. आमच्या स्थितीचे वर्णन तू ऐकलेस तर, तूच बरा असे तुला वाटल्या-शिवाय राहणार नाही." असे सांगून खलीफाने आपली सर्व रडकथा त्या घुबडाला सांगितली.

तेव्हां घुबड म्हणाले–"आता तुम्ही माझी रडकथा ऐका." असे सांगून घुबडाने आपली रडकथा सांगायला सुरवात केली.

"मी एक राजकन्या आहे. माझे वडील एका बेटावरच्या राज्याचे महाराज आहेत.

आपल्याला ज्या मांत्रिकाने फसविलें त्यानेच माझी ही गत केली. एकदा तो आमच्या घरी येऊन माझ्या वडिलांना म्हणाला– "त्याच्या मुलाशी माझे लग्न करून द्यावे." ते ऐकून माझ्या बाबांना फार राग आला. त्यांनी नोकराकरवी त्या दुष्टाला राज-वाड्याबाहेर हाकलून लावले. पुढे तो वेष पालटून आमच्याच घरात आमचा नोकर म्हणून नोकरी करू लागला. एकदां त्यानें मला काहीतरी पेय सरबत म्हणून प्यायला दिले. ते प्याल्याबरोबर माझी ही गत झाली. त्याने मला येथे या पडक्या किल्ल्यात आणून ठेवले आणि म्हणाला, माझ्याशी याच रूपात कोणी लग्न करीपर्यंत मला [illegible] पडून रहावे लागेल. माझा बाप म्हणे फार गर्विष्ट आहे, त्याचे फळ मला भोगावे लागणार! असे सांगून तो निघून गेला. कित्येक महिने झाले, मी येथे पडून आहे, रडते आहे. मला बाहेर जाणे शक्य नाही, कारण उजेडाशी माझे वैर आहे. रात्री घराबाहेर पडले तरी सृष्टि सौंदर्य मला काय दिसणार?"

अशा तऱ्हेने आपली ती रडकथा सांगून घुबड जास्तच रडू लागले. खलीफाने तिची समजूत घातली. म्हणाला–"आपले सर्वांचे दुःख सारखेच आहे. आपण सर्व आता या संकटांतून कसे काय सुटणार ते त्या अल्लालाच माहीत."

"आपली सर्वांची सुटका व्हायला एक मार्ग आहे. मी लहान होते तेव्हां एका ज्योतिष्याने मला संकटातून कोणीतरी बगळा वांचवील असे सांगितले होते. पुन्हा आपल्याला मानवरूप मिळायला एक उपाय मला सुचतो आहे." घुबड म्हणाले.

"तो काय बुवा?" खलीफाने आणि वजिराने एका स्वरात विचारले.

"तो मांत्रिक सकुटुंब दर महिन्यात एकदां येथे येऊन मेजवान्या उडवितो. त्या वेळी ते आपापल्या पराक्रमाचे वर्णन करून सांगतात. तुम्ही जो शब्द विसरला आहां [illegible] पडेल." घुबड म्हणाले.

"ते लोक केव्हां येणार आहेत? कोण-त्या खोलीत ते मेजवान्या उडवितात?" खलीफाने विचारले.

"तुम्हांला आपल्यात्र मुक्तीची फिकीर दिसते आहे, माझ्या मुक्तीचा विचारच करीत नाही. तुमच्या दोघांपैकी एकाने माझ्याशी लग्न करून मला मुक्त करा. नंतर मी पुढे काय करावयाचे ते सांगेन. नाहीं तर मी सांगणार नाही, क्षमा कर." घुबड म्हणाले.

ते ऐकून दोघे किंकर्तव्यविमूढ होऊन परस्परांच्या तोंडाकडे पाहू लागले. परस्प-रांचा सल्ला घेण्यासाठी दोघे शेजारच्या खोलीत गेले. खलीफा म्हणाला–"वजीर साहेब! मोठा पेच पडला आहे, बघा! तुम्ही करून घ्या लग्न!"

"अहो, हे काय म्हणता हुजूर? माझ्या बायकोला हे कळले तर ती माझे दोन्ही डोळेच काढील. आतां या म्हातारपणी लग्न शोभते तरी का? हुजूर तर अजून तरुण वयात आहेत. आजपर्यंत लग्न देखील झालेले नाही." वजीर म्हणाला.

"तीच तर अडचण आहे. अहो, ती कशी आहे! तिचे काय वय असेल कोणास ठाऊक?" खलीफा म्हणाला.

दोघांचे बराच वेळ बोलणे झाले. वजीर म्हणाले–"जन्मभर बगळा होऊन रहावे लागले तरी चालेल, पण त्या घुबडाशी आपण नाही लग्न करणार!" म्हणून नाइलाजाने खलीफाला त्या घुबडाशी लग्नाला तयार व्हावे लागले.

खलीफाचा निर्णय ऐकून घुबड खूष झाले. म्हणाले–"आपण आलात ही अगदी वेळेवर! आजच तो जादुगार मेजवानी उडवायला येणार आहे. ते मेजवानीला बसतात ती खोली मी दाखविते." असे सांगून घुबडाने दोघां बगळ्यांना बरोबर बोलावून नेऊन त्यांना ती खोली दाखविली. एका पडक्या भिंतीच्या आडून ती खोली

दिसत होती. त्या खोलीत ग्यारगाच्या वस्त्या जळत होत्या. एका टेबलावर पंचपक्वान्ने सजवून ठेवली होती. त्याच्या चारी बाजूला आठ जण बसले होते. त्यात तो सौदागर पण होता. त्याला खलीफाने व वजिराने ओळखले.

सौदागर काही सांगत होता. एकाने त्याला विचारले–"पण का हो त्यांना पुन्हा मानव रूप हवे असेल तर काही उपाय ?"

"आहे! त्यांनी 'मुतबोर' हा हूण भाषेचा शब्द उच्चारला तर त्यांना मानव रूप मिळेल." सौदागर म्हणाला.

तो शब्द ऐकून खलीफा व वजीर दोघांना परमानंद झाला. दोघे एकदम पूर्वेकडे वळून तीनदां डोके टेकून म्हणाले–"मुतबोर!" दुसऱ्या क्षणाला त्यांना मानव रूप मिळाले. त्या आनंदात दोघे परस्परांना कडकडून भेटले.

त्या दोघांनी परत घुबड होते त्या खोलीत येऊन पाहिले तर त्या घुबडाच्या जागी एक अप्रतिम सुंदर स्त्री उभी होती. मला ओळखले का दोघांनी ?

तिला पाहून खलीफांना वाटले की त्या जादुगाराचा तो शाप एकाद्या वरदाना सारखाच प्रत्यक्षात निघाला. असे भाग्य भाग्यवानांनाच लाभते. त्यानंतर तिघे बगदादला परत निघाले.

खलीफाला परत आलेले पाहून प्रजा खूष झाली. खलीफा [illegible] झाला की काय असे प्रजेला वाटू लागले होते. मिर्जावर प्रजेचा फार राग होता. त्यांनी राजवाड्यात शिरून मिर्जा व त्याच्या जादुगार बापाला पकडले. राजकन्येला ज्या काळोख्या खोलीत घुबड करून जादुगाराने ठेवले होते त्याच खोलीत जादुगाराला फाशी देण्यात आली. परंतु मिर्जाला फाशी देण्यात आली नाही. कारण त्याचा काहीच अपराध नव्हता. खलीफाने वजिराला सांगून त्याच्या नाकाला ते काळं चूर्ण लावून त्याला बगळा करून टाकले. त्यानंतर खलीफाचे राजकन्येशी थाटामाटाने लग्न झाले.

स्वयंवर

प्राचीन काळातली एक गोष्ट आहे. स्कंधपुर नामक राज्याच्या गादीवर नागेंद्र नावाचा राजा राज्य करीत होता. त्याला कुंदनंदिनी नावाची एकुलती एक मुलगी होती. तिच्या रूपलावण्याची कीर्ति दूर-दूरच्या राजकुमारांच्या कानापर्यंत पोचली होती. तिच्या सौंदर्याबद्दल राजाला आनंदच व्हायला पाहिजे होता. परंतु त्यामुळे नेहमी त्याच्या मनावर भीतीची छायाच पसरलेली असे. अनेक देशांच्या महाराजांनी नागेंद्र याच्याकडे त्याच्या मुलीला मागणी घालून दूत पाठविले. शेजारची राज्ये कनकगिरी व उदयगिरी येथील राजांना त्याही पुढे जाऊन त्यांच्याशी मुलीचे लग्न करून दिल्यास राज्यावर चालून येऊ अशा धमक्या द्यायला सुरवात केली. नागेंद्र पेचात पडला. काय करावे, त्याला सुचेना. कारण एकाला खूष करायला जावे तर दुसरा रागावणार. तसे स्कंधपूरचे राज्य लहानच होते. कोणी स्वारी केली तर शत्रूला तोंड द्यायची शक्ति त्याच्यात नव्हती.

राजाला तेव्हां काय करावे हे काही सुचले नाही, तेव्हां राजाने आपल्या मुलीचाच सल्ला घेतला. कुंदनंदिनीने स्वयंवर रचावे अशी सूचना केली आणि स्वयंवराची एक अट पण सुचविली. ती अट म्हणजे एक परीक्षाच होती. हुषार राजकुमाराशिवाय कोणी त्या परीक्षेत पास होणे शक्य नव्हते. म्हणून कोणाला खूष करण्याचा किंवा नाखुष करण्याचा प्रश्नच उद्भवत नव्हता.

राजाने स्वयंवरासाठी इच्छुक राजकुमारांस स्वयंवराच्या अटीचे स्वरूप कळवून स्वयंवरास हजर राहण्यास दूतांकरवी निमंत्रण पाठविले.

श्री ग. मो. नांदोरकर

ठरलेल्या तारखे पूर्वीच दूरदूरच्या देशाचे उमेदवार राजकुमार स्कंधपूरला हजर झाले. स्वयंवर मंडपात तीन पेट्या ठेवण्यात आल्या होत्या. एका पेटीत सोन्याची नाणी, दुसरीत रुप्याची नाणी व तिसरीत सोन्याचांदीची नाणी मिसळून ठेवून त्यांची झांकणे बंद करण्यात, आली होती. पेटींवर सोन्याची नाणी, 'रुप्याची नाणी' व 'सोन्याचांदीची नाणी' असे लिहून ठेवले होते. परंतु जी नावे लिहिली होती तीच नाणी पेटीत होती असे मात्र नाही. पेट्यांच्या झांकणांची अर्थातच अदलाबदल करण्यात आली होती. म्हणजे सोन्याची नाणी ज्या पेटीत ठेवण्यात आली होती त्या पेटीवर

नाणी' लिहिलेलं झांकण ठेवलेले होते. इतर पेट्यांची झांकणे अर्थातच निराळी होती. ही गोष्ट, सर्वांसमक्ष सांगण्यात आली आणि सविस्तर पुन्हा अट समजावून सांगण्यात आली. अटी प्रमाणे कोणत्याहि पेटीत आत डोकावून पाहल्याशिवाय हात घालून एक नाणे काढून फक्त तेच नाणे पहावयाचे व पेटीत कोणती नाणी आहेत हे सांगावयाचे, असे होते फक्त तेवढेच सांगावयाचे नाही तर त्याचे कारण पण सांगावयाचे.

कोणत्याहि राजाला किंवा राजकुमाराला ती परीक्षा थोडी कठीणच वाटली. कोणत्या पेटीत कोणती नाणी आहेत हे कसे कळणार? आणि कळले तर त्याचे प्रमाण काय सांगायचे, हा प्रश्न होता,. म्हणून प्रत्येकाला थोडा रागच आला. पुष्कळ विचार करूनही कोणाला काही सांगता आले नाही.

पृथुल देशाच्या मंत्र्याचा मुलगा भालचंद्र एक शूर, साहसी व हुशार तरुण मनुष्य होता. त्याने अनेक कला व शास्त्रे चांगली अवगत करून घेतली होती. त्याने विचार करून पाहिला व त्याला एक उपाय सुचला. तो मांडवात आला. त्याने तिन्ही पेट्या लक्षपूर्वक पाहिल्या. 'सोन्या चांदीची नाणी' असे नाव ज्या झांकणावर होते

नाणे बाहेर काढले. ते नाणे चांदीचे होते. तो ते नाणे पाहून म्हणाला–"या पेटीत सर्व नाणी चांदीची आहेत. 'सोने व फक्त सोने' च असे ज्या झाकणावर लिहिले होते त्या पेटीतून एक नाणे काढून म्हणाला– "यात चांदी सोन्याची नाणी आहेत आणि तिसऱ्या पेटीत सोन्याची नाणी आहेत." असे सांगून त्याने सांगितले ते उत्तर बरोबर आहे की नाही हे पाहून घ्यायला राजाला सांगितले. उत्तर बरोबर होते. सर्वांनी त्याला त्याने ते कसे ओळखले हे सांगायला सांगितले.

तेव्हां भालचंद्र म्हणाला–"मी सोन्या-चांदीची नाणी ज्या पेटीवर लिहिले होते त्या पेटीतले नाणे काढून पाहिले, ते चांदीचे निघाले. त्या पेटीवर लिहिल्या-प्रमाणे पेटीत नाणी ठेवणेच शक्य नाही, याची कल्पना मला होती. नाव लिहिल्या-प्रमाणेच नाणी ठेवली तर विशेष काय व परीक्षा कसली? सोन्याचे नाणे निघाले तर सर्व नाणी सोन्याची व चांदीचे निघाले तर सर्व नाणी चांदीची असणार. तेव्हां हातात चांदीचे नाणे पाहतांच मी चांदीची नाणीच पेटीत असणार हे अनुमान केले. सोन्याची नाणी ज्या पेटीवर लिहिले होते त्यात सोन्याची नाणी असणारच नाहीत आणि चांदीची नाणी पहिल्या पेटीत असल्याचे अनुमान मी पूर्वीच लावले होते. तेव्हां दुसऱ्या पेटीत सोन्या चांदीची नाणीच असणार हे अनुमान लावणे सोपे झाले. उरली ती तिसरी पेटी. तिच्यात सर्व सोन्याचीच नाणी असणार यात शंका करायला जागाच उरली नाही.

भालचंद्राने हे सर्व सांगितल्यावर सर्वांनी त्याच्या हुशारीची प्रशंसा केली. कुंदनंदिनीने सर्वांसमक्ष भालचंद्राच्या गळ्यात वरमाला घातली. नागेंद्रावरचे संकट टळले होते. म्हणून त्याने दोघां वरवधूंना आशीर्वाद दिला.

जशास तसे

राजेश व गोपेश या दोघां शेतकऱ्यांची शेते जवळजवळ होती. दोघांनी कापणी झाल्यावर धान्यांच्या राशी आपापल्या खळ्यात लावून ठेवल्या. राजेश दुपारी खायला निघाला तेव्हां गोपेशला म्हणाला–"गोपेश, मी येईपर्यंत या धान्यांवर थोडी नजर ठेव."

राजेश निघून गेला. राजेशच्या खळ्यातले धान्य पाहून गोपेशला थोडा लोभ झाला. त्याने दहा टोपली धान्य राजेशच्या खळ्यातले काढून आपल्या खळ्यात टाकले.

राजेशने आल्यावर आपल्या खळ्यात पाहिले तेव्हां त्याला धान्य कमी झाल्याचा संशय आला. त्याने गोपेशला विचारले–"काय रे, धान्य कमी झाल्यासारखे दिसते आहे ?"

"चिमण्यांचा एक थवा येऊन उचलून गेला रे !" गोपेश म्हणाला.

"तू उडवून लावू नयेस का ?" राजेशने विचारले.

"अरे, तू धान्यांवर नजर ठेवायला सांगितले होतेस. चिमण्यांना उडवून लावायला कोठे सांगितलेस ?" गोपेश म्हणाला.

त्यानंतर गोपेश खायला घरी निघतांना राजेशला म्हणाला–"माझ्या धान्यांवर चिमण्या बसल्या तर उडवून लाव बरं का ?"

गोपेश घरी निघून गेला. राजेशने गोपेशच्या धान्यांतल्या वीस टोपल्या धान्य आपल्या खळ्यात आणून टाकले.

गोपेशने परत आल्यावर विचारले–"काय रे, धान्य कमी कसे काय झाले ?"

"सोसाट्याचा वारा आला, त्याला मी काय करू ?" राजेशने उत्तर दिले.

पंचकल्याणी घोडा

एका राजाच्या दरबारी वीरदास नावाचा एक दरबारी रहात असे. तो एक स्वामिभक्त व विश्वासपात्र दरबारी होता. एकदा वीरदासच्या तिघां मुलांचे राजकुमारांशी काही तरी कारणावरून भांडण झाले आणि मारामारी झाली. त्यात एक राजकुमार मरण पावला.

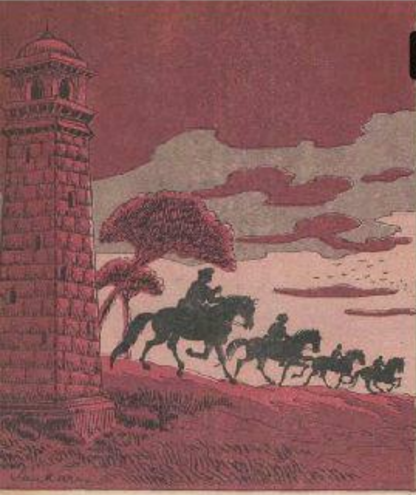
ते कळल्यावर राजाने वीरदासला बोलाविले आणि म्हणाला–"माझा मुलगा तुझ्या मुलांच्या हातून ठार झाला, म्हणून तिघांना फाशीची शिक्षा मी केली तरी कोणी काही म्हणणार नाही. परंतु त्यामुळे माझा मुलगा जिवंत होणे शक्य नाही. म्हणून त्याबद्दल मीं तुझ्यावर एक काम सोंपवितो. तू ते काम केले नाहीस तर तुझ्या मुलांचा जीव वांचणे शक्य नाही."

"महाराज! मी आपल्या मुलांच्या प्राणापेक्षा आपल्या आज्ञेचे पालन करणे जास्त श्रेष्ठ मानतो. आपण आज्ञा करावी." वीरदास म्हणाला.

राजा म्हणाला–"श्यामल नगराच्या राजाकडे एक पंचकल्याणी घोडा आहे. तो एक जगप्रसिद्ध घोडा आहे. तू आपल्या मुलांना बरोबर घेऊन जाऊन तो घोडा पळवून आण. तुम्ही मागाल तेवढे धन तुम्हांला मी देईन. तुम्हांला प्रवासासाठी चार घोडे देईन. तुझ्या हातून हे काम नक्कीच पार पडेल.

"जो हुकूम महाराज! मी उद्यां उजाडताच या कामावर निघतो." वीरदास म्हणाला. राजाने त्याच्यावर त्या कामाची जबाबदारी कां टाकली आहे हे वीरदासला माहीत होते. ते काम धोक्याचे होते व अशक्यपण होते. श्यामल देशाच्या राजाला पंचकल्याणी घोडा स्वतःच्या जिवापेक्षा जास्त प्रिय होता. कोणी काय

श्रीमती वेणुताई सावंत

वाटेल ती किंमत दिली तरी राजा तो घोडा देणार नाही हे वीरदासला माहीत होते. त्याला चोरून घेऊन जाणे देखील सामान्य माणसाला शक्य नव्हते. अशा माणसाला राजा पकडून ठार करील हे तिन्हीकेचु खरे होते. परंतु आपल्या मुलांचा जीव वांचविण्यासाठी हा प्रयत्न करून पाहणे वीरदासला आवश्यक वाटले. त्या घोड्याला पकडून नेण्याच्या प्रयत्नात त्याचा किंवा त्याच्या मुलांचा जीव गेला तरी वीरदास त्याला तयार होता. कारण तो घोड्याला पकडून घेऊन गेला नाही तर राजा त्याला व त्याच्या मुलांना फांसावर चढवील. असे मरण्यापेक्षां घोडा पकडण्याच्या प्रयत्नात मरण आले तर ते जास्त गौरवाचे ठरेल, असा विचार करून तो त्या प्रयत्नाला लागला.

दुसऱ्या दिवशी राजाने वीरदासच्या घरी सोन्या नाण्यांनी भरलेली एक मोठी थैली आणि चार घोडे पोचते केले. वीरदास आपल्या मुलांबरोबर घोड्यावर बसून व ती थैली घेऊन श्यामल देशाकडे निघाला.

श्यामल नगर समुद्रकाठी होते. वीरदास आपल्या मुलांबरोबर श्यामल देशाच्या हद्दीवर येऊन पोचला. तोपर्यंत सूर्यास्त झाला होता. तेथे एक फार मोठे देऊळ होते. देवळाच्या चारी बाजूला शेकडो एकर जमीन होती. त्या देवळाच्या जमिनीची व्यवस्था करणारा एक व्यवस्थापक देवळातच राहात असे. बाजूला कोठारे होती आणि अनेक मोठ्या इमारती होत्या. त्यांच्या समोर किंवा बाजूला कडब्याच्या राशी लावलेल्या होत्या.

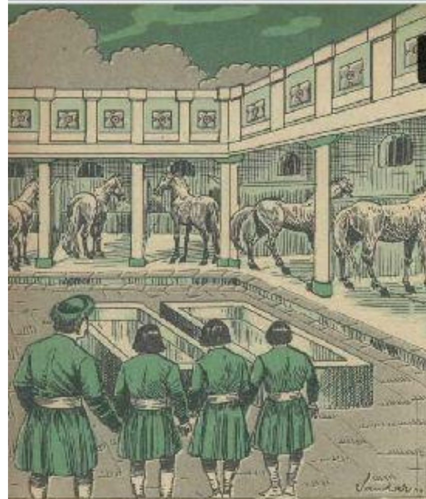
वीरदास सरळ देवळाच्या व्यवस्थापकाकडे गेला. त्याने आपली व आपल्या मुलांची ओळख सांगून त्याला जे सांगावयाचे होते ते सांगितले. म्हणाला–"आम्ही या गावात नव्याने आलो आहो. आमच्या राजाच्या एका कामासाठी म्हणून आलो आहो. काळोख पडला आहे. म्हणून आज देवळात उतरण्याची व आमच्या खाण्यापिण्याची व्यवस्था करू शकल्यास आमच्यावर आपले फार उपकार होतील."

व्यवस्थापकाने वीरदासाच्या हातात एक मोठी व जड थैली पाहिली. त्यात सोनेच असले पाहिजे हे त्याने ओळखले. म्हणून नम्रपणे म्हणाला–"त्यात काय मोठेसे? तुम्ही फार दुरून कोठून तरी आलां आहां. तुमच्या उतरण्याची व खाण्यापिण्याची सर्व व्यवस्था मी करून देतो."

वीरदास व त्याच्या मुलांनी आंघोळ करून जेवून घेतले. नंतर वीरदासने आपल्या मुलांना जाऊन झोपायला सांगितले आणि स्वतः व्यवस्थापकाकडे गेला आणि त्याने गुप्तपणे त्याला सर्व गोष्टी सांगून त्याचा सल्ला विचारला.

व्यवस्थापक पंचकल्याणीचे नाव ऐकूनच दचकल्यासारखा झाला. तरी स्वतःला थोडा सावरून तो वीरदासला म्हणाला–"मला वाटते, तुम्ही उगाच इतके कष्ट सहन करून इतके दूर आलात. हे काम तुमच्या हातून होणे शक्यच नाही. म्हणून तुम्ही आलात तसे उद्यां सकाळी परत स्वदेशी निघून जा. आमचे महाराज आपला हा घोडा कोणत्याही किंमतीवर विकायला तयार होणार नाहीत. त्या घोड्याला चोरून नेणे मानवाच्या हातचे काम नाही. चुकून कोणी तो प्रयत्न करू लागला तर त्या प्रयत्नात त्याला स्वतःचा जीव घालवून बसावे लागेल. मी खरेखरे तेच सांगत आहे."

वीरदास दिर्घश्वास सोडून म्हणाला– "आम्हांला आमच्या जिवाची फिकीर करायला वेळच नाही. आम्ही पंचकल्याणी घोडा घेऊन परत गेलो नाही तर आमचा राजा आम्हांला सोडणार नाही. नक्कीच ठार करील. त्या पेक्षा या प्रयत्नात मरण आले तर ते आम्हांला पत्करेल. निदान राजाज्ञेचे पालन करीत असतां मरण आले, या गोष्टीचे मनाला समाधान राहील. म्हणून तुम्ही आम्हांला काही तरी उपाय करून राजाच्या तबेल्यात पोचते करा. आमच्या जवळ ही जी सोन्याची पिशवी आहे ही आम्ही तुम्हांला देऊ. तबेल्यात पोचल्यावर आम्ही आपल्या नशिबाची परीक्षा स्वत:च पाहून घेऊ."

व्यवस्थापक बराच वेळ विचार करून म्हणाला–"आज रात्रीच मी तुम्हांला तबेल्यात पोचविण्याची व्यवस्था करतो. राजाच्या घोड्यासाठी गवत व भुसा रात्रीच पोचवावा लागतो. त्याच्याबरोबर तुम्हांला तबेल्यात पोचविणे आम्हांला कठीण नाही. परंतु तुम्हांला तेथे पोंचते करणे म्हणजे मृत्यूच्या जबड्यात टाकण्या सारखेच आहे."

"अहो पण आम्ही आत्महत्येला तयार होऊनच तर आलो आहो. आम्ही पहिल्यानेच नाही का सांगितले तुम्हांला? आम्हांला गवताच्या पेंढ्याबरोबर तुम्ही आंत पोचते केलेत तर त्याचे पाप लागणार नाही, पुण्यच लागेल." वीरदास म्हणाला.

व्यवस्थापकाने चौघांना भुशाच्या पोत्यात बसायला सांगून नोकरांकरवी ती पोती गाड्यात टाकविली. वीरदासने दिलेली सोन्याच्या नाण्यांची थैली परत आल्यावर सुरक्षित परत करीन असे सांगून व्यवस्थापकाने ती ठेवून घेतली.

गवत व भुसा श्मायल देशाच्या तबेल्यात पोचे पोचेतो मध्यरात्र उलटून गेली होती. तबेल्यातल्या नोकरांनी पोती उतरवून ठेवून दिली आणि पुन्हा जाऊन झोपले.

थोड्या वेळाने वीरदास व त्याचे मुलगे उठले व पोती फाडून बाहेर आले. आपली चाहूल दिल्याशिवाय मांजराच्या पावलांनी ते पंचकल्याणी घोडा बांधला होता तेथे येऊन पोचले. तो घोडा उत्तम जातीचा होता. म्हणून त्याला ओळखणे कठीण गेले नाही. तो घोडा नव्या लोकांना पाहून बिचकला.

पण वीरदासने तिकडे लक्ष दिले नाही. जवळ जाऊन त्याची दोरी सोडू लागला. वीरदासाचा हात लागताच घोडा लाथा झाडून ओरडू लागला. म्हणून वीरदास व त्याचे मुलगे बाजूला सरकले. इतक्यात पाहरेकऱ्यांनी येऊन वीरदास व त्याच्या मुलांना कैद केले आणि राजासमोर नेऊन हजर केले.

"हे लोक पंचकल्याणी घोडा चोरून न्यायला आले होते. यांना उजाडेपर्यंत तबेल्यातच बांधून ठेवा, उजाडल्यावर काय तो निकाल सांगेन." राजाने नोकरांना सांगून वीरदास व त्याच्या मुलांना पाठवून दिले. उजाडल्यावर राजाने चौघां कैद्यांना बोलावून त्यांना मोकळे पणी समोर बसविले आणि विचारले–"कोण तुम्ही? या तऱ्हेने जीव धोक्यात कां घालीत आहां? तुम्ही खरेखरे बोला."

वीरदासने सुरवातीपासून शेवटपर्यंत खरी गोष्ट सांगून टाकली.

राजा ते सर्व ऐकून म्हणाला–"वीरदास! तुझ्या म्हणण्यावरून तुझा स्वार्थ यात काही नाही हे मला दिसते आहे. परंतु तुम्ही सर्व धोक्यात पडला आहां हे स्पष्टच आहे. याहून जास्त मोठ्या धोक्यात तुम्ही कधी पडलात का? पडला असल्यास सांगा. ते ऐकल्यावर माझा त्याच्यावर विश्वास बसला तर मी तुझ्या मुलांपैकी एकाला मी जिवंत मुक्त करीन."

वीरदासने आपले पूर्वीचे आयुष्य थोडे आठवण्याचा प्रयत्न केला व म्हणाला– "होय महाराज! माझ्या आयुष्यात अशीच एक गोष्ट पूर्वी घडली आहे."

"सांग तर ती गोष्ट!" राजा म्हणाला.

(पूर्वी घडलेली गोष्ट पुढल्या अंकात)

धन - प्राप्ती

एकदां एक शेटजी ज्योतिष्याशी बोलत बसले होते. त्याच वेळी एक मुलगा तेथे कोठून तरी आला. ज्योतिषी त्या शेटजींना त्या मुलाकडे बोट दाखवीत म्हणाला–"तो गरीब मुलगा आहे ना, त्याचा बाप मजुरी करून आपले पोट भरतो. परंतु लवकर त्या मुलाच्या बापाला धनप्राप्ति होणार आहे व पुढच्या आयुष्यात त्याला सुख मिळणार आहे."

शेटजींचा ज्योतिष्यावर विश्वास होता. ते त्या मुलाच्या बापाला भेटून म्हणाले–"तू आपल्या मुलाची जबाबदारी माझ्यावर टाक. मी तुला दोनशे रुपये देतो."

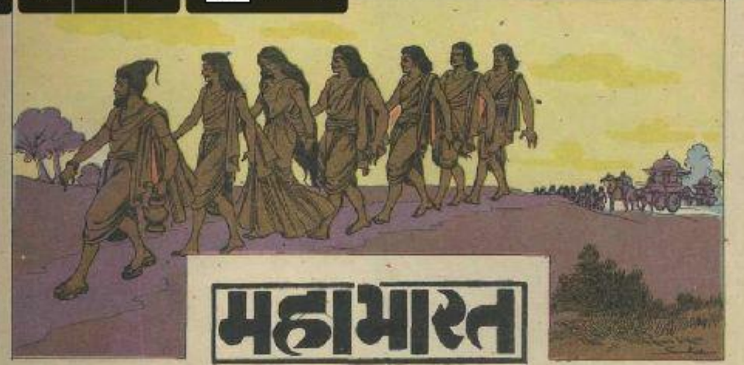
मजुराला शंका आली की शेटजींनी ही सूचना काही तरी स्वार्थ बुद्धीनेच केली असावी. म्हणून त्याने विचारले–"पण काय हो, यात तुमचा हेतू काय ?"

"काही नाही बाबा ! मुलाची ही स्थिति पाहून मला दया आली. माझ्या घरी तो राजबिंड्या सारखा वाढेल ! पाहिजे तर तू आणखी तीनशे रुपये ठेवून घे." शेटजी म्हणाले.

मजुराला पांचशे रुपये मिळाले. त्याचा मुलगा शेटजींच्या घरी राजबिंड्यासारखा वाढू लागला. एक महिना झाला तरी शेटजींना कोठून ही धनप्राप्तीची चिन्हे दिसली नाहीत. तेव्हां शेटजींनी जाऊन ज्योतिष्याला विचारले–"काय हो, ज्योतिषी बुवा ! एक महिना होऊन गेला, पण धनप्राप्ती काही झाली नाही की ?"

"कां नाही ? झाली की मी सांगितल्याप्रमाणे त्याच्या बापाला. तुम्ही दिलेले पैसे नाही का त्याला मिळाले ?" ज्योतिषी म्हणाला.

महाभारत

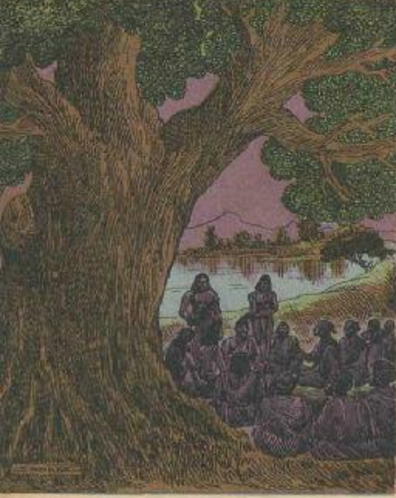
पांडव द्यूतात पुन्हा हारले आणि द्रौपदीसह वनवासास हस्तिनापुराहून निघाले. इंद्रसेन वगैरे चवदा सेवक रथ घेऊन त्यांच्या बरोबर निघाले.

वाटेत ते वर्द्धमानपुर नामक गावी पोचले. तेथे त्यांना भेटायला हस्तिनापुरवासी काही लोक आले व म्हणाले–"युधिष्ठिरा ! तुम्ही आम्हांला सोडून असे वनात काय निघालात ? आम्ही सुद्धां तुमच्या बरोबर येतो.

युधिष्ठिर नम्रपणे त्यांना म्हणाला–"मी म्हणतो ते ऐकून घ्या. आम्हांला जंगलात ज्या यातना सहन कराव्या लागतील त्यांच्या कल्पनेनेच आमचे आजोबा भीष्माचार्य, पितृतुल्य धृतराष्ट्र महाराज आणि आमच्या मातोश्री कुंती यांच्यावर डोंगरच कोसळला आहे. तुम्ही परत जाऊन आमच्या वतीने त्याचे सांत्वन केलेत तर त्यांना सुख होईल व आम्हांला आनंद होईल."

युधिष्ठिराच्या तोंडचे ते नम्र वचन ऐकून सर्व नागरिक पांडवांची स्तुति करीत हस्तिनापूरला परतले.

त्यानंतर पांडव रथात बसून वनवासास पुढे निघाले. सूर्यास्ताच्या सुमारास ते एका विशाल वटवृक्षाजवळ येऊन पोचले आणि रात्रभर तेथेच आराम करण्याचे त्यांनी ठरविले. पांडव गावाबाहेर उतरले आहेत हे ऐकून जवळपासच्या गावांतली ब्राह्मण मंडळी त्यांच्या दर्शनास आली व सूर्योदय झाल्यावर पांडव पुढच्या प्रवासाची तयारी करू लागले तेव्हां सर्व ब्राह्मण त्यांच्याबरोबर निघाले.

तेव्हां युधिष्ठिर त्यांना म्हणाला– "आम्ही आपले सर्वस्व घालवून वनवासास जात आहो. तुमचा सर्वांचा उदरनिर्वाह कसा चालणार? तुमचे कष्ट आम्हांला पाहवणार नाहीत. म्हणून तुम्ही घरी परत जाणेच बरोबर होईल."

"परंतु आम्हांला तर तुमचाच आधार आहे. आम्ही कोणाच्या तोंडाकडे पहायाचे?" ब्राह्मण मंडळी म्हणाली.

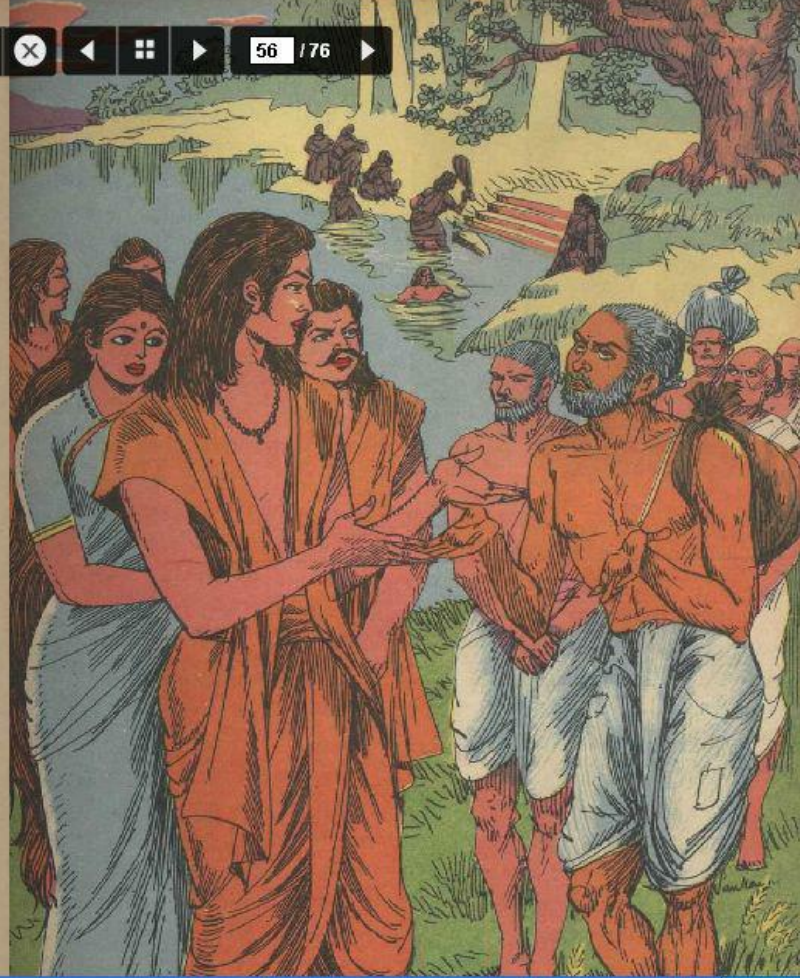
"आम्ही असहाय स्थितीत आहो. अशा परिस्थितीत तुम्हां सर्वांसाठी कंदमुळे व फळे आणायला मी आपल्या भावंडांना कसे काय पाठवू शकेन?" युधिष्ठिराने स्पष्ट सांगून टाकले.

"आम्ही स्वतःचे कष्ट स्वतःच भोगू. आम्ही फक्त तुमच्या संगतीत राहण्यासाठी येत आहो." ब्राह्मण म्हणाले.

युधिष्ठिराने आपले पुरोहित धौम्यमुनि यांस विचारले–"मुनिवर्य! ही ब्राह्मणमंडळी सर्व तऱ्हेचे कष्ट सहन करण्यास तयार होऊन निघत आहेत. आम्ही नकार दिला तरी आग्रह सोडीत नाहीत. मग जंगलात यांचा उदरनिर्वाह कसा काय चालणार? काही उपाय असेल तर सुचवावा!"

"युधिष्ठिरा! अन्न हे आदित्यमय आहे! तू सूर्याची आराधना कर आणि त्याच्या कृपेने ब्राह्मणांच्या उदर निर्वाहाची व्यवस्था कर." असे सांगून धौम्य मुनींनी सूर्योपासनेचा मंत्र दिला.

युधिष्ठिराने धौम्य मुनींच्या सल्ल्याप्रमाणे सूर्याची आराधना केली. सूर्याने प्रसन्न होऊन युधिष्ठिराला वर मागण्यास सांगितले, तेव्हां युधिष्ठिराने ब्राह्मणांच्या योगक्षेमाची व्यवस्था करण्यास सहाय्य करण्यास विनंती केली. तेव्हां सूर्याने तांब्याचे एक भांडे युधिष्ठिराला दिले व म्हणाला– "द्रौपदी कंदमुळे व फळे शिजवून या भांड्यात ठेवून देऊ लागली म्हणजे हे पात्र कधीच रिकामे होणार नाही. अशा तऱ्हेने सर्व अतिथी संतुष्ट होतील." असे सांगून सूर्य अंतर्धान पावला.

युधिष्ठिराने ते अक्षयपात्र द्रौपदीच्या हातात दिले. त्या दिवसापासून द्रौपदी दर रोज कंदमुळे व फळे शिजवून त्या अक्षय पात्रात ठेवू लागली. इच्छित अन्न सर्व ब्राह्मणांना व पांडवांना पुरेल इतके त्यात मिळू लागले. युधिष्ठिर दररोज प्रथम अतिथींना वाढायला सांगून नंतर आपल्या भावंडांबरोबर जेवू लागला. सर्वांची जेवणे आटोपल्यावर द्रौपदी जेवू लागली.

पुढे काही काळ लोटल्यावर पांडव गंगाकाठचा निवास सोडून सरस्वती नदी काठच्या काम्यक वनात येऊन राहू लागले. तो एक अत्यंत सुंदर प्रदेश होता. त्यात ऋषी मुनी राहात असत.

पांडव काम्यक वनात राहात असतां एकदां धृतराष्ट्र विदुराला बोलावून म्हणाला– "विदुरा! पांडव वनवासास गेल्यानंतर प्रजा आमच्यावर रागावल्यासारखी झाली आहे. असंतुष्ट प्रजा उलटली तर राज्याचे नुकसान होण्याची शक्यता आहे. काही उपाय असेल तर सांग!"

"राजा! धर्म, अर्थ व काम या सर्वांचा मूळ आधार धर्म आहे. तू धर्माचे पालन करून आपली मुले व पांडव यांचा सांभाळ कर. दुर्योधनाने शकुनी मामाच्या कपटी-पणाने पांडवांचे राज्य जिंकले आहे. तू युधिष्ठिराला त्याचे राज्य देऊन टाक व त्यांच्या अधिकारात काही काळ दुर्योधन, दुःशासन, शकुनी आणि कर्ण यांना राहू दे. सभा बोलावून सर्वांसमक्ष दुःशासना-करवी द्रौपदीची क्षमा मागायला सांग. युधिष्ठिर क्षमा करील. तू माझा सल्ला विचारलास व मला जो उचित वाटला तो मी दिला. या उपर तुझी मर्जी!" असे सांगून विदुर गप्प बसला.

परंतु धृतराष्ट्राला भयकर राग आला. तो रागाच्या भरात म्हणाला–"तू हा काय सल्ला दिलास? मी, तू माझा भाऊ म्हणून तुझा आदर करीत आलो व तुझा सल्ला विचारला. पण तुझी दुर्बुद्धी कायम आहे. माझ्या मुलांचा उत्कर्ष तुला बघवत नाही.

तू त्यांच्याचकडे जाऊन कां नाही राहात?"

विदुराने लगेच रथ मागविला आणि काम्यक वनाकडे निघाला.

तो काम्यक वनात पोचला तेव्हां युधिष्ठिर ब्राह्मण मंडळींशी बोलत बसला होता. युधिष्ठिराने विदुराला दुरून येताना पाहिले व पांडवांना म्हणाला–"आता विदुरकाका कशाला येत आहेत? द्यूतात आपण आपले राज्य घालवून बसलो आहो. पण आपली शस्त्रास्त्रे अद्याप आपल्या जवळच आहेत. ती जिंकण्याची इच्छा असेल शकुनी मामांच्या मनात. म्हणून धृतराष्ट्र महाराजांच्या आज्ञेने पुन्हां द्यूत खेळण्यास निमंत्रण घेऊन विदुरकाका आले असतील. पण यापुढे द्यूत खेळायचे नाही असे मी ठरविले आहे. अर्जुनाचे गांडीव व तुझी गदा त्यांनी जिंकली तर आपण आपले राज्य पुन्हां मिळविण्याचा विचार कायमचा सोडलेलाच बरा."

इतक्यात विदुर तिकडे येऊन पोचला. पांडवांनी त्याना सामोरे जाऊन त्यांचे स्वागत केले. धृतराष्ट्राने जसा अपमान केला होता तो सर्व सांगून विदुर म्हणाला–"आतां मी तुमच्या आश्रयास आलो आहे."

ते ऐकून युधिष्ठिर म्हणाला–"विदुर काका! आतां आम्हांला सल्ला द्यायला

तुम्ही आमच्या बरोबर राहाल. यापेक्षां जास्त आनंदाची गोष्ट ती काय असणार?"

विदुर काम्यक वनात जाऊन पांडवांच्या बरोबर राहू लागल्याचे धृतराष्ट्राला कळले. ते कळल्यावर त्याला फार तोडून बोलल्याचे आठवून धृतराष्ट्राला फार पश्चात्ताप वाटला. आतां विदुराचा सल्ला आपल्या-ऐवजी पांडवांना मिळत राहणार हेदेखील त्याला आवडले नाही. म्हणून त्याने संजयाला, विदुराला बोलावून आणावयास पाठविले. म्हणाला–"संजया! किती झाले तरी विदुर माझा भाऊ आहे. मी त्याला तोडून बोललो म्हणून तो दुःखी मनाने पांडवांकडे गेला

आहे. त्याच्या शिवाय माझी बुद्धी कुच-कामाची आहे. म्हणून तू जाऊन त्याला परत बोलावून घेऊन ये."

संजय काम्यक वनात गेला आणि विदुराला परत बोलावून घेऊन जाण्यासाठी आल्याचे त्याने युधिष्ठिराला सांगितले. नंतर तो विदुराला म्हणाला–"दादा! धृतराष्ट्र महाराजांना फार पश्चात्ताप झाला. त्यांनी मला तुम्हांला परत बोलावून आणण्यासाठी मुद्दाम पाठविले आहे. आपण आला नाही तर धृतराष्ट्र महाराज त्या दुःखानेच या जगाचा निरोप घेतील."

विदुराने युधिष्ठिराचा निरोप घेतला व व हस्तिनापूरला परत आला. धृतराष्ट्र

माझ्या शब्दाला मान देऊन परत आलास. तू गेल्यापासून मला काहीच सुचत नव्हते. मला माझ्या चुकीबद्दल क्षमा कर."

ते ऐकून विदुर म्हणाला–"राजा! तुझी आज्ञा शिरोधार्य आहे. मी तुझ्या हिताचाच सल्ला दिला होता. माझ्या दृष्टीत पांडव व कौरव सारखेच आहेत. परंतु पांडव आज संकटात आहेत व त्याबद्दल ते जबाबदार नाहीत. म्हणून त्यांच्याविषयी साहजिकच माझ्या मनात थोडी सहानुभूति आहे."

दुर्योधना विदुराला परत आलेला पाहून दुःशासन, शकुनी व कर्ण यांना बोलावून म्हणाला–"पाहिलेत, विदुरकाका पुन्हां परत आले! ते नेहमी पांडवांच्या बाजूनेच बाबांना सल्ला देतात आतां पांडव पुन्हां हस्तिनापूरला परतले तर मी आत्महत्या करून मोकळा होऊन जाईन."

शकुनी दुर्योधनाला म्हणाला–"तू तरी काय वेड्यासारखा बोलतो आहेस रे? तुझ्या वडिलांनी बोलाविले तरी ते परत येण्याचे नांव काढणार नाहीत."

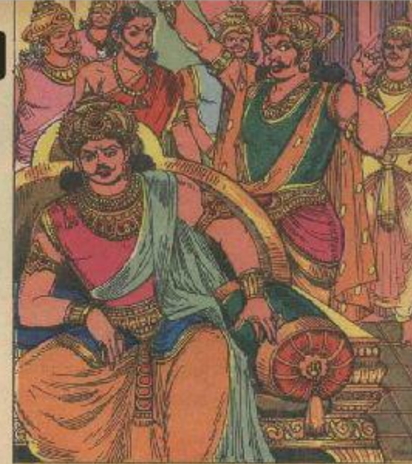
परंतु दुर्योधनाचे समाधान झाले नाही. कर्णाने ते ओळखले. तो शकुनी मामांना आणि दुःशासनाला म्हणाला–"आपण

असहाय पांडवांचा वध करून टाकूया. आतां त्यांचा काटा काढला नाही तर पुढे ते अशक्यच समज!"

कर्ण म्हणाला ते सर्वांना पसंत पडले. सर्वांनी ससैन्य काम्यक वनावर स्वारी करून पांडवांचा वध करण्याचे ठरविले.

ठीक त्याच वेळी व्यासमुनी धृतराष्ट्राकडे आले आणि म्हणाले–"धृतराष्ट्रा! अरे पांडवांना द्यूतात फसवून त्यांचे राज्य जिंकून तुला काय मिळाले? मला हे बिलकुल आवडले नाही. आतां तुझा पोरगा काम्यक वनावर स्वारी करून पांडवांचा वध करण्याच्या विचारात आहे. हा विचार नाही अविचार आहे. तो तिकडे गेला तर परतणार नाही. तू त्याला हा मूर्खपणा सोडून द्यायला सांग! हा सर्व अन्याय व अधर्म डोळचा देखत घडत असता तुम्ही सर्व भीष्म, द्रोण, विदुर वगैरे मौन धारण करून कसे काय बसले आहां?"

ते ऐकून धृतराष्ट्र म्हणाला–"मुनीवर्य! हे जे काही घडले व होत आहे, आमच्या पैकी कोणालाच आवडले नाही. परंतु पुत्र प्रेमामुळे मी हे सर्व काहीच थांबवू शकलो नाही. तो माझी पर्वाच करीत नाही. तुम्हीच त्याची कान उघाडणी करावी."

"मला आवश्यक कामासाठी जावयाचे आहे. येथे मैत्रेय नावाचे मुनी येणार आहेत. तेच तुझ्या मुलाला नीट समजावून सांग-तील." असा सल्ला देऊन व्यासमुनि निघून गेले.

महर्षि व्यासांनी सांगितले होते त्या प्रमाणे काही दिवसांनी मैत्रेय मुनि हस्तिना-पूरला आले. धृतराष्ट्राने त्याचा यथोचित सत्कार केला आणि हात जोडून म्हणाला–"मुनिवर्य! आपले आतां कोठून येणे झाले?"

मैत्रेय म्हणाले–"धृतराष्ट्रा! मी तीर्थ यात्रा करीत काम्यक वनात गेलो होतो. तेथे पांडवांबरोबर काही काळ राहलो. आतां तुझ्या दर्शनाला आलो आहे. पांडव वल्कल

वस्त्र व जटा धारण करून कंदमुळे व फळे खाऊन राहात आहेत. पण ते आहेत तेथे समाधानाने व आनंदाने रहात आहेत."

"मुनिवर्य पांडव सकुशल आहेत हे ऐकून आनंद झाला. त्यांच्या मनांत क्रोध, द्वेष इत्यादि नाहीत ना? नाही तर ते मध्येच आपला नियम सोडून हस्तिनापुरावर चालून यायचे!" धृतराष्ट्राने विचारले.

"भूकंप झाला, आकाश कोसळले आणि प्रलयकाळ आला तरी पांडव आपल्या व्रता-पासून ढळणार नाहीत. अशा सद्वर्तनी पांडवांशी तुझ्या मुलाने अन्यायच केला." मैत्रेय मुनी म्हणाले.

नंतर मैत्रेय मुनि दुर्योधनाला म्हणाले– "हे वत्स, माझे ऐक, तुझ्या डोक्यात अल्प मात्र बुद्धि उरली असेल तर पांडवांशी मैत्री कर. भीमाने काम्यक वनात किम्मीर नामक राक्षसाचा वध केला आहे. त्याने बकासुराचा, हिडिंबासुराचा आणि जरासंधाचा वध केला हे तुला माहीतच आहे. द्रुपदासारखा बलिष्ठ राजा त्यांचा सासरा आहे. कृष्णासारखा

पांडवांशी वैर करणे तुझ्या हिताचे नाही."

ते ऐकून दुर्योधन शड्डू उभा राहला. ते पाहून मैत्रेय मुनींना राग आला. त्यांनी त्याला शाप दिला–"तुझ्या या माजलेल्या मांड्या भीमाच्या गदेने भंग होतील."

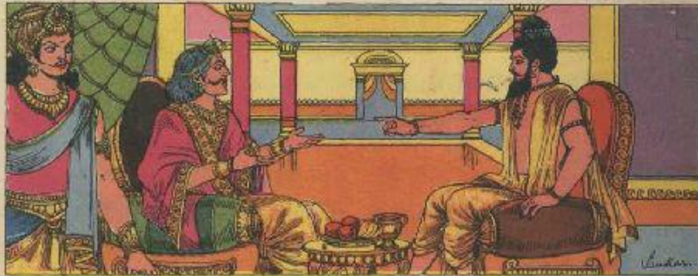
धृतराष्ट्र हात जोडून म्हणाला–"मुनि-वर्य! माझ्याकडे पाहून माझ्या मुलाचा अपराध पोटात घ्या!"

"या शापातून मुक्तीचा एकच एक उपाय आहे. तुझ्या मुलाने पांडवांशी मैत्री जोडावी." मैत्रेय म्हणाले.

"मुनिवर्य! आपण आतांच भीमाने किम्मीर राक्षसाचा वध केल्याचे सांगितले. तो वृत्तांत ऐकण्याची इच्छा आहे." धृतराष्ट्र म्हणाला.

"तो वृत्तांत विदुराला विचार!" असे सांगून मैत्रेय मुनी निघून गेले.

"भीमाने किम्मिराचा वध केला का?" असे म्हणत दुःखी मनाने दुर्योधन सभेतून उठून गेला.

शिवपुराण

[४]

ब्रह्मदेव, विष्णु आदिक विंध्य पर्वतावर निघून गेले आणि त्यांनी मेनका व हिमवान यांना समजावून सांगितले की त्यांनी महादेवीला प्रसन्न करण्यासाठी तपश्चर्या करून तिला आपल्या पोटी जन्म घेण्यास विनंती करावी. नंतर ब्रह्मदेवा-दिकांनी महादेवीचे स्तोत्रगान करून तिला प्रसन्न केले.

त्यांच्या स्तोत्रगानावर संतुष्ट होऊन महादेवीने त्यांना दर्शन दिले. महादेवीच्या मुकुटाचा प्रकाश चतुर्दिक पसरला होता. तिच्या सहस्र हस्तात त्रिशूल आदिक शस्त्रास्त्रे होती. ब्रह्मदेव आदिकांनी हात जोडून निवेदन केले–"हे महादेवी माता! तू दक्षाच्या पोटी सती म्हणून जन्म घेतला होतास. शंकराशी विवाह करून त्याला सुखी केलेस. नंतर दक्ष यज्ञात पतीचा अपमान असह्य झाल्यामुळे तू देहत्याग केलास. तुझ्या विरहामुळे विरक्त होऊन शंकर ध्यानमग्न होऊन बसला आहे. म्हणून तारकासुर आदिक राक्षसांना खूप फावले. ते स्वैर अत्याचार करू लागले आहेत. कोणी अवतारीपुरुष अवतार घेऊन साधु-पुरुषांचे रक्षणकरील व दुष्टांचा नाशकरील अशी आशा मनात बाळगून आम्ही आजवर वाट पाहिली. त्रिलोक त्रस्त होऊन तारका-सुराच्या वधाची वाट पहात आहे. म्हणून तू मेनका व हिमवान यांच्या पोटी जन्म घेऊन तारकासुराचा वध कर व त्रिलोकांत पुन्हां शांतिस्थापना कर."

महादेवीने त्यांची इच्छा पुरी करण्याचे वचन दिले आणि अदृश्य झाली.

तिकडे ब्रह्मदेव आदिकांच्या इच्छेप्रमाणे मेनका व हिमवान तपश्चर्येत लीन झाले. चैत्र शुक्ल प्रतिपदेपासून सत्तावीस आठवडे तपश्चर्या केल्यावर त्यांच्या श्रद्धा भक्तीवर प्रसन्न होऊन महादेवीने त्यांना दर्शन दिले व वर मागण्यास सांगितले.

तेव्हां मेनका व हिमवान दोघांनी हात जोडून विनंती केली–"हे माते! आम्ही तुझ्यादर्शनाने पाप मुक्त झालो. आतां आम्हांला शौर्य, साहस व गुण या सर्वांनी परिपूर्ण असे शंभर पुत्र होतील असा वर दे आणि तू स्वत: पुत्री रूपे आमच्या पोटी जन्म घेऊन आम्हांला कृतार्थ कर. त्यानंतर जगताच्या कल्याणासाठी शंकराशी विवाह करून आम्हांला शाश्वत कीर्ती देण्याची कृपा कर." महादेवी 'तथास्तु' म्हणून अंतर्धान पावली.

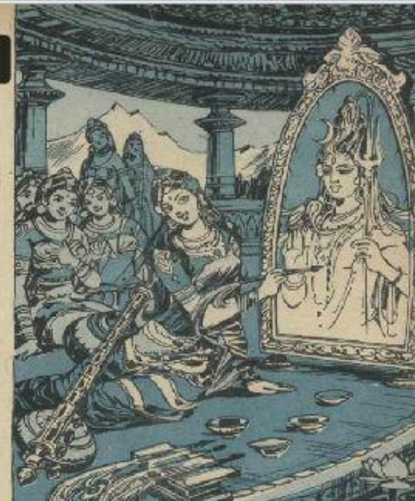
काही काळ लोटल्यावर पाच ग्रह उच्च दशेत असतां मेनकेला एक मुलगा झाला. त्याचे नाव मैनाक झाले. त्यानंतर तिला क्रमाने नव्याणव पुत्र झाले आणि अगदी शेवटी आर्द्रा नक्षत्र असता चैत्र शुक्ल नवमीला एक सुंदर तेजस्विनी कन्या जन्मली. ती हिमवान पर्वताची मुलगी, 'म्हणून तिला पार्वती हे नाव ठेवण्यात आले. तिच्या तेजाने दाही दिशा प्रकाशित झाल्या. देवांनी पुष्पवृष्टि केली. ब्रह्मदेव, विष्णु व इंद्रादि देवांनी महादेवीचे स्तोत्रगान केले.

पार्वतीचा जन्म झाला तेव्हां तिच्या देहावर नीलवर्ण कांति झळकत होती. तिला चार हात होते, कपाळावर एक डोळा होता आणि तिची आकृति काली माते सारखी होती. तिचे ते रूप पाहून मेनका भ्याली व तिने प्रार्थना केली की सामान्य बालिकेचे रूप धारण करून सर्वांना सुखी कर. तेव्हां देवी एका सामान्य कन्येसारखी जन्मल्या-बरोबर रडू लागली.

हिमवानाला जेव्हां, महादेवीने त्याच्या पुत्री रूपाने जन्म घेतल्याची शुभवार्ता कळली'तेव्हां त्याला अपरंपार आनंद झाला. तो ब्रह्मवृंदाला बरोबर घेऊन प्रसूतिगृहा-जवळ आला. कर्पूरदीप लावून कस्तूरीचा सडा घातला. ब्रह्मवृंदाने मेनका व हिमवा-नाला आशीर्वाद दिला. हिमवानाने धन, धान्य व वस्त्राभूषणे देऊन ब्राह्मणांचा सत्कार केला.

पार्वती हळूहळू लहानाची मोठी झाली. आपल्या सखींबरोबर ती दऱ्याखोऱ्यात विहार करी. कधी सिंहावर बसून हिंडे फिरे. गुहात व खडकाळ प्रदेशात लपंडाव खेळे. कधी स्वत: आई होऊन आपल्या सखींना मुले मुली करून भातुकलीचा खेळ खेळे. कधी आपल्या सखींना चेंडू दाखवून तो ब्रह्मांड असल्याचे सांगे व चेंडूसारखे ब्रह्मांडाला मी खेळवीन असे सांगे. ब्रह्मदेव, विष्णु व महादेव यांच्या मूर्ती करून मी त्यांना आज जेवायला वाढणार आहे, असे सांगे. एक घरकुल तयार करून म्हणे, हे ब्रह्मदेवाने निर्मिले आणि विष्णु याचे रक्षण करीत आहे आणि शेवटी ते मोडून टाकून सांगे; हे शंकराचे काम आहे.

अशा तऱ्हेने पार्वतीचे बालपण संपल्यावर तिचा विद्याभ्यास सुरू झाला. तिने सर्व विद्या संपन्न केल्या. ती सर्वदा शंकराचे ध्यान करून सामगानाचा पाठ करी. ती ध्यान मग्न असतां कोणी तिला पार्वती म्हणून हाक मारली तर ती मुळीच उत्तर देत नसे. परंतु कोणी तिला 'शिवानी'

म्हणून हाक मारली तर ती उत्तर देई. मनात आले की ती सिंहाला आपले वाहन करून विहार करी. त्यावेळी तिच्या हातात धनुष्य बाण, त्रिशूल आदिक शस्त्रे असत. तिला सिंहाव्यतिरिक्त वाहन किंवा इतर शस्त्रास्त्रे आवडत नसत. ती कधी कधी आनंद मग्न होऊन नृत्य व गान करी. शंकराचे चित्र काढून किंवा त्याची मूर्ति तयार करून आपल्या सखींना दाखवी.

त्याच सुमारास नारद हिमवानाच्या दर्शनास आला. हिमवानाने सामोरे जाऊन त्याचा सत्कार केला. त्याची पाद्यपूजा करून त्याला नमस्कार केला आणि पार्वतीला नमस्कार करायला सांगितले. नंतर नार-

दाला विचारले–"मुनिवर्य! आपण त्रिलोक-भ्रमण करतां. आमच्या या मुलीला कसा पति लाभेल, हे सांगण्याची कृपा करावी."

नारद पार्वतीचा हात पाहून व त्यावर गज, मत्स्य, अंकुश व रथ पाहून म्हणाला–"हिमवाना! तुझ्या या मुलीत महादेवीची सर्व लक्षणें आहेत. तुला आपार यशप्राप्ती होईल. लक्ष्मी व सरस्वती सारखी हिची पूजा होईल. हिला योग्य पति त्रिलोकात शंकर एकच आहे. म्हणून जास्त विचारपूस करण्याची गरज नाही. शंकराशी हिचा विवाह करून द्यावा."

नारद निघून गेल्यावर हिमवानाने मैनकेला नारद म्हणाला ते सांगितले आणि म्हणाला–"आपण महादेवीकडून जो वर मागितला होता त्याप्रमाणे देवीने आपली पुत्री म्हणून जन्म घेतला आहे.

ते ऐकून मेनकेला परमानंद झाला. ती म्हणाली–"आपली पार्वती आतां विवाह योग्य झाली आहे. म्हणून तिच्या विवाहाची आपण तयार करावी."

तेव्हा हिमवान तिला म्हणाला–"सतीच्या मरणानंतर शंकर तिचा देह खांद्यावर टाकून विश्वभर हिंडत होता. शेवटी गंगेच्या संगमस्थानी कालीघाटा वर नृत्य करीत असता विष्णूने आपल्या मायेने सतीला कालीरूप देऊन तिची तेथे स्थापना केली आणि शंकराला ज्ञानोपदेश केला. तेव्हां शंकराने वैराग्यवृत्तीने तपश्चर्या सुरू केली व तपश्चर्येतच आजपर्यंत लीन आहे. शंकर आशुतोष व भक्त वत्सल महादेव आहे. तपश्चर्या करून त्याला प्रसन्न करणे कठीण नाही. म्हणून आपण पार्वतीलाच तपश्चर्या करावयास सांगू या."

तसे मनाशी ठरवून हिमवान व मेनका पार्वतीला बरोबर घेऊन कैलास पर्वतावर गेले. तेथे शंकर तपश्चर्या करीत होता. शंकराच्या चारही बाजूला त्याचे गण आयुधे धारण करून उभे होते. काही गण शंकराच्या सेवेत लीन होते. रुद्रगणांनी हिमवानाला शंकराच्या दर्शनास जाण्याची अनुमति दिली.

११४. इग्वाजचा धबधबा

इग्वाज नदीचा उगम ब्राझिल (दक्षिण अमेरिका) देशात दक्षिणेकडील पर्वतात होतो. पश्चिमेकडे ८०० मैल वहात जाऊन पारिपरना नावाच्या नदीशी तिचा संगम होतो. इग्वाज नदीला जागोजागी लहान मोठे धबधबे आहेत. त्यात जगप्रसिद्ध इग्वाजचा धबधबा (येथे चित्रात दिलेला) मुख्य आहे. परग्वाद ब्राझिल व अर्जेंटिना देशांच्या सरहद्दी ज्या जागी चिकटतात तेथून १२ मैलावर हा धबधबा आहे. तीन मैलपर्यंत डोंगराळ प्रदेशातला भाग ओलांडून एका मोठ्या धबधब्याचे रूप या नदीच्या प्रवाहाला मिळते. एकेक धबधबा १८० फूट उंचीचा आहे. नदीची एक शाखा वहात जाऊन ७६० फुटावरून उडी घेते. पावसाळ्यात या जोड धबधब्याची रुंदी १३,००० फुटापर्यंत पसरते. त्यावेळी दर मिनिटाला २८० लाख घनफुट पाणी खाली कोसळते. व्हिक्टोरिया आणि नायगरा धबधब्यांपेक्षा या धबधब्याच्या पाण्याचा लोट मोठा आहे.

पुरस्कृत
जोडनावें

स्कंधी घेऊन कुंभ जलाचा,
सुहास्य वदना प्रतिक्षा करी ।

प्रेषिका :
सौ. सुनिता ना. कांबळी

पुरस्कृत
जोडनावें

धुंद राधिका स्कंधी हरिच्या,
पावावादन श्रवण करी १।

प्रेषिका :
सौ. सुनिता ना. कांबळी